

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

J. Bouma, Kampen

Uniek

... naar hun aard
... naar ons beeld, als onze gelijkenis.

Er is veel geschreven en nagedacht over de verhouding tussen mensen en dieren en over de vraag wat de mens wezenlijk doet verschillen van het dier. In de natuurwetenschappen zijn daar heel wat theorieën over uitgedacht. Nu is het mijn bedoeling niet daarover in discussie te gaan, maar ik wil u laten zien welk antwoord de Bijbel geeft op de vraag 'Wat maakt de mens anders dan het dier? En u zult begrijpen, dat de Bijbel een geheel eigensoortig antwoord geeft. Een voluit religieus antwoord. D.w.z. de Schrift spreekt over de schepping van mens en dier van God uit, met de bedoeling, dat ook wij zó tegen de schepping leren aankijken. Als je de Bijbel leest moet je het biologieboek even aan de kant leggen, in het besef, dat Gods wijsheid boven onze wijsheid uitgaat.

Naar hun aard

Het scheppingsverhaal maakt direct al duidelijk wat het verschil is tussen mens en dier. Als je goed leest, vallen een paar bijzonderheden je vrijwel onmiddellijk op. Van alles wat de aarde voortbrengt wordt gezegd, dat het geschapen is 'naar hun aard'. We nemen als voorbeeld vs. 24: „En God zeide: dat de aarde voortbrengende levende wezens naar hun aard, vee en kruipend gedierte en wild gedierte naar hun aard; en het was also”. Dieren zijn geschapen naar hun aard. Kenmerkend voor de dieren is, dat ze behoren tot een soort en dat bepaalt in belangrijke mate ook hun gedrag. Dieren kom je tegen in soorten en elk soort vertoont een eigen gedrag. Als er gevaar dreigt gaat een hond blaffen, een musje houdt zich doodstil, en een stinkdier gaat er even flink tegen aan.

Mijn beeld, mijn gelijkenis

Bij de mens ligt dat anders. De mens heeft ook een aard. Mensen reageren vaak gelijk in overeenkomstige situaties, maar dat is niet het meest typerende voor de mens. Wat de mens nu juist zo kenmerkt, is dat hij in relatie tot God is geschapen. De mens mag in een geheel eigen relatie met God

leven. Dat maakt hem zo bijzonder, zo uniek!

En zo brengt de Bijbelschrijver de schepping van de mens ook ter sprake. In een door God gewilde verhouding.

Als God de mens schept, dan gaat Hij heel intensief bij Zichzelf te rade, wat wordt uitgedrukt met de woorden:

„Laat ons mensen maken...” Je zou haast zeggen: aan de schepping van de mens ligt een apart raadsbesluit van God ten grondslag. God wil van dit schepsel iets bijzonders maken, iets wat hem onderscheidt van al het andere, dat Hij geschapen heeft.

Dit schepsel zal in een persoonlijke relatie tot God zelf staan. Zó, dat God zeggen kan: dit is mijn beeld, mijn gelijkenis.

In de relatie tot de Schepper wordt de mens pas echt mens. Dat betekent, van de mens uit gezien: luisteren en antwoorden. Ten volle partner van God zijn.

Net als het dier is de mens nauw met de aarde verbonden. Zie hoofdstuk 2:7, waar gezegd wordt: „toen formeerde de Here God de mens van stof uit de aardbodem en blies de levensadem in zijn neus; also werd de mens een levend wezen.” De mens is uit de aarde genomen. (Iets soortgelijks werd in 1:24 ook gezegd van de dieren. „Dat de aarde voortbrengende levende wezens naar hun aard...”). Toch beziet de Bijbel de mens niet allereerst vanuit de aarde, maar vanuit God. Zó kijkt God tegen de mens aan: mijn beeld, mijn gelijkenis. De partner, die mijn Woord beantwoordt. Dát bepaalt wezenlijk het gedrag van de mens. Niet z'n aard, maar het horen naar de stem van God.

De donkere wolk

Het mens-zijn in al z'n aspecten is één grote verwijzing naar God. God heeft Zichzelf groot gemaakt in de mens. Zegt de Psalm niet: „Gij hebt hem bijna goddelijk gemaakt, en hem met heerlijkheid en luister gekroond”. (Ps. 8:6) De mens, als schepping, mag één stralende jubel zijn op de Almachtige, de Schepper van hemel en aarde. Maar dan schuift over dit mens-zijn die

donkere wolk van de zondeval.

Het niveau van Gen. 1 wordt door geen mens meer gehaald. Hij laat zich, vanwege de zonde meer leiden door het vlees (z'n door de zonde bedorven aard), dan door de Geest (leven naar het beeld, dat God van hem heeft). Als mensen nog maar weinig Geest bezitten en slechts handelen naar hun aard, dan worden ze in de kortste keren aan de beesten gelijk. Dan is het dier zelfs meer een verwijzing naar God dan de mens.

Een nieuwe mens

Maar God zij dank, Gen. 3 eindigt niet in de mineur, want God, de Heer, gaat onmiddellijk op zoek naar de ware mens. Op aarde vindt Hij die niet en

35e jaargang – nr. 14
5 juli 1991

In dit nummer

- 247 H. de Jong
(Nog wel niet het laatste woord over) Israël (3, slot)
- 249 J. Kranenburg
Pastorale Notitie
- 250 A. Keizer
De betrouwbare dateringen van de bijbel (2)
- 252 J.G. Knol
Zorgvernieuwing
- 254 W. Smouter
Informatie-maatschappij
- 256 H.G. Geertsema
Hoe spreekt God tot ons in de bijbel? (2)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

daarom doet Hij hem van bovenaf geboren worden. Ja, hij is echt mens, geboren uit een vrouw (laat daar geen twijfel over bestaan), maar de oorsprong van deze mens ligt niet op de aarde, maar in de hemel.

Hij is uit God en daarom hét beeld van God (2 Cor. 4:4, Col. 1:15) en door Hem worden wij weer nieuwe mensen, die volledig beantwoorden aan de bedoeling van God met zijn schepping. „Zo is dan wie in Christus is een nieuwe schepping” (2 Cor. 5:17).

Radikaler kan de vernieuwing van het leven niet worden omschreven. In de verzoening door Christus grijpt God over Gen. 3 terug naar Gen. 1. Naar het beeld dat God zich van de mens gevormd heeft, toen Hij bij Zichzelf te rade ging en zei: „Laat ons mensen maken...”.

Vakantie

Het adres van de redactie is tot 25 juli:
M.J.F. v.d. Wal, Brugakker 60-17, 3704 RA Zeist. Tel. 03404-61525.

De administratie is i.v.m. de vakantie gesloten van 20 juli tot en met 10 augustus.

Redactie en administratie



H. de Jong, Zeist

(Nog wel niet het laatste woord over) Israël (3, slot)

Zoals ik al aankondigde heeft de emeritus hoogleraar professor J. Kamphuis ook een duit in het zakje van ons gesprek over Israël gedaan. Ik wou hem maar eens integraal aan het woord laten komen. Van een gedicht kun je geen uittreksel maken. Professor Kamphuis' bijdrage is weliswaar geen gedicht maar wanneer ik hem verkort zou weergeven ben ik bang dat ik hem wat de toon van zijn artikel betreft tekort zou doen. Dat de Kamper hoogleraar vriendelijk en charmant kan schrijven wisten we al langer; dat hem dit vermogen naar een van ons toe blijft is minder bekend. Ook daarom laten we ons de volledige tekst van zijn column, overgenomen uit het Nederlands Dagblad van zaterdag 1 juni jl., niet ontgaan. (Een tweede reden is dat ik niet sterk ben in het geven van een samenvatting.) Wel veroorloof ik mij hier en daar een cijfertje te zetten dat verwijst naar mijn puntsgewijze reactie op zijn verhaal.

Evangelieverkondiging onder de Joden

door prof. J. Kamphuis

De roeping ontkend¹

Moet het evangelie ook aan de Joden worden verkondigd? We kennen vanouds in de Gereformeerde Kerken de drieslag 'zending onder Joden, heidenen en mohammedanen'. Mag die drieslag gehandhaafd? Is hier één roeping – het evangelie verkondigen aan wie daar niet van weten – in een drievoudige zin? De vraag is niet: hoe zullen wij voor ons deze roeping concretiseren? Daar gaan natuurlijk allerlei overwegingen een rol spelen. Dan moeten we ook in het afwegen van de argumenten wijsheid van boven verwachten en is het gebed onmisbaar om concreet de weg van de Here te zien. Maar nu is de vraag in *algemene* zin: geldt die drieslag voor ons als gemeente van Christus, die uit het evangelie leeft en onder de roeping het evangelie ook te (doen) verkondigen?

Het wordt ontkend van de kant van het blad 'Christenen voor Israël' met verwijzing naar de positie van Israël, als nog altijd het eigen volk van God. De heer Pee Koelewijn schrijft: „God zal zelf met zijn volk klaar komen”. En als mensen daarbij worden ingeschakeld, dan is hier aan de Joden onderling te denken. Wij moeten terzijde met onze geschiedenis van de 'holocaust', enz.

Een erbij komend advies

Drs. H. de Jong kan zeker niet verdacht worden van een filosofisme dat in de kring van 'Christenen voor

Israël' heerst. Hij valt in het blad 'Opbouw' toch Koelewijn bij. Zijn beschouwing is in de 'Geref. Kerkbode van het Noorden' overgenomen in de Persschouw door ds. Tj. Boersma, die voor De Jongs betoog aandacht vraagt. De Jong zegt: Paulus wilde na zijn bekering ook het evangelie onder de Joden te Jeruzalem brengen (verg. wat Paulus vertelt in Hand. 22:17, 18). Maar de Here was 'wijzer' en zei tegen hem: „Haast u en vertrek spoedig uit Jeruzalem, want zij zullen van u geen getuigenis over Mij aannemen.” En dan vervolgt De Jong: „Paulus had moeten inzien dat hij daarvoor nu niet de geschiktste figuur was. Enig psychologisch inzicht zou hem niet mistaan hebben. Hij had tenslotte in een ogenblik tijd een draai van 180 graden genomen. Dat zette natuurlijk kwaad bloed bij zijn vroegere geloofsgenoten. Die zijn nog altijd boos op hem. Van Paulus wilden en willen zij de goede boodschap niet horen. Zo nu moeten ook wij verstaan dat de Joden van ons West-Europeanen geen getuigenis over Jezus Christus zullen aannemen. Daarvoor is er teveel gebeurd en door ons christenen ook teveel nagelaten in de achter ons liggende eeuwen. Inderdaad zijn wij voor het brengen van het goede nieuws aan hen niet de eerst-aangewezenen.” Dit 'bijbels-psychologisch' argument wil De Jong nog met een, laat ons zeggen 'heilshistorische' redenering versterken². De gemeente in Jeruzalem werd gekenmerkt door een middelpuntvliedende kracht: van „Jeruzalem en geheel Judea en Samaria tot het uiterste der aarde”, Hand. 1:8. Wij lopen gevaar „het achterhaalde middelpunt van het tegenwoordige Israël en Jeruzalem te zoeken (–) wij moeten als christenen Israël eens wat meer met rust laten”. Dan kan een 'zwarte evangelist' uit de Derde Wereld t.z.t. Tel Aviv nog wel eens aandoen!³

Het advies gewogen

Ds. Boersma noemt dit advies van „ver strekkende” betekenis. Is er wel een speciale opdracht het evangelie aan de Joden te verkondigen? Ik geloof van die verre strekking niet zoveel. Eigenlijk niets. Paulus had al de speciale roeping tot de heidenen te gaan (Gal. 1:16). Daaraan werd hij, toen hij in extase was in de tempel in Jeruzalem, herinnerd. Hij moest zich aan zijn *eigen* werk houden. Het gaat niet aan dat zo maar in de persoonlijke concretisering naar ons, Nederlandse christenen, over te brengen⁴. Naast Paulus met het evangelie voor de onbesnedenen staat Petrus met de taak het aan de besnedenen te bren-

gen, Gal. 2:7, 8. Dat 'naast elkaar' naar de beschikking van de Here moet Paulus erkennen. Ik lees in Hand. 22 ook niet van wat De Jong erin leest, dat Paulus had moeten bedenken, dat hij met z'n draai van 180 graden niet de eerst aangewezen was en – volgende sprong – dat wij dat nu ook niet zijn. Het is dit keer: inlegkunde bij een bekwaaam uitlegger. Zelfs Homerus slaapt wel eens.

De roeping

Wanneer de apostel had moeten bedenken dat hij in *psychologisch opzicht* de aangewezen man niet was, waarom predikte dan Paulus op zijn reizen het evangelie altijd *eerst* aan de Joden, in de synagoge? Waarom riep hij te Rome gekomen „de voormannen der Joden” bij zich om met hen over „de hoop van Israël” te spreken (Hand. 28:20)? Ná verwerping van zijn woord zegt hij niet: dit was een psychologische blunder van mij, maar: de profetie heeft gelijk: „het hart van dit volk is vet, het oor hardhorend, het oog is gesloten” (Hand. 28:25)⁵. Zó blijkt dan de weg naar de heidenen te lopen, vers 28. Maar Paulus was een uitverkoren instrument om Christus' naam uit te dragen (allereerst) voor de heidenen en koningen, (maar dan ook) voor de zonen van Israël (Hand. 9:15). De roeping is universeel en blijft universeel. Terecht zegt ds. De Jong – en daarin herken ik zijn stem – „Israël staat net als alle andere mensen onder de wet dat wij alleen door het geloof in Jezus Christus behouden worden”. Ik zou liever spreken over 'het Joodse volk'. Maar dat is een tweede en niet zo belangrijk in dit verband. Nooit de *universaliteit* van het Evangelie te kort doen! Daarom ook nooit de universaliteit van de *roeping* van het Evangelie te brengen verkorten. Wanneer we die roeping erkennen, zoeken we dan een „achterhaald middelpunt”? Dat hangt er helemaal van af. Als je het Joodse volk een uitzonderingspositie geeft en dáárom dit adres van de prediking prioriteit geeft, dan zit je fout en is er een judaïserende trek in je denken. Maar als je aan het *universele* evangelie vasthoudt en *daarom* aan de universele roeping –, ja dan kan het zijn dat je op joodse eigengerechtigheid stuit, waardoor de grond een rotsbodem is, die weigert het zaad van het evangelie te ontvangen. De kracht van eigengerechtigheid in religieuze zin of in geseculariseerde vormomming moeten we niet onderschatten. Het altijd maar roepen 'het is toch Gods volk' kan olie op het vuur van het zionisme werpen! Maar het heil dat 'uit de Joden' is (Joh.



4), heeft als adres nog steeds heel de wereld van God, ook hen die naar het evangelie wel vijanden zijn, maar naar de verkiezing geliefden om der vaderen wil, Rom. 11, 28.

Dát woord zit niet opgesloten in de eerste eeuw!

Is 'ons' verleden belast? Dan met des te meer *ootmoed* bedenken, dat God het is die de wasdom geeft naar zijn welbehagen⁶.

1 Ik ben er niet gelukkig mee dat ik gerekend zou moeten worden tot degenen die *in algemene zin* de roeping tot evangelieverkondiging aan de Joden zou ontkennen. Ik ben destijds niet zomaar als getuige-deskundige opgetreden in de rechtzaak tegen het echtpaar Goeree dat zich met het evangelie tot de Joden wendde. Ik had en heb geen goed woord over voor de ruwe methoden waarvan ze zich bedienden, maar voor het recht om ook de Joodse medemens met het evangelie te benaderen ben ik publiek opgekomen. En wel om reden dat een christen altijd naar een gelegenheid daarvoor zal blijven zoeken. Daar sta ik nog steeds achter. En ook wanneer ik nu beweer dat wij West-Europeanen niet de eerst aangewezenen zijn om het evangelie aan de Joden te brengen moet dat niet opgevat worden als een bijval aan de opvatting die bedoelde roeping categorisch ontkent ('een erbij komend advies', zoals een kopje in het artikel het noemt). Wanneer Kamphuis dan ook schrijft: „De vraag is niet: hoe zullen wij voor ons deze roeping concretiseren?“, heeft hij m.i. ongelijk en moet ik zeggen dat dit nu juist wel mijn vraag was. En als hij vervolgens zegt dat bij die vraag naar het hoe allerlei overwegingen een rol gaan spelen, dan is dat precies het nivo waarop ik mijn opmerking heb gemaakt. Tot die overwegingen zou namelijk de vraag kunnen behoren of wij West-Europeanen niet beter naar een meer indirect aandeel in de evangelieverkondiging aan de Joden kunnen omzien door steun te verlenen aan mensen die niet of minder psychologisch belast zijn. Een evangelieverkondiging aan de Joden vanuit de Amerikaanse of Canadese kerken bijvoorbeeld zou door het genoemde bezwaar al veel minder gedrukt worden.

2 Hoewel ik mijn bedoeling er niet in herken heb ik tot deze opmerking van Kamphuis wel enige aanleiding gegeven. Maar met het aanwijzen van die heilshistorische weg-van-Jeruzalembeweging in de bijbel wilde ik toch eigenlijk meer een ideologisch bepaalde (zendings)bemoeden met Israël de pas afsnijden. Je hoort immers wel de opvatting verkondigen dat het evangelie na zijn tocht over de wereld zijn 'thuis' (?) land weer gaat opzoeken en dat daarmee de heilsbedoeling van God haar klimax zou bereiken. Ik kan daar onmogelijk in meegaan. Het zou betekenen dat de gemeente uit de volken op deze manier

in de kleine lettertjes van de kerkgeschiedenis terecht kwam, als een soort interim bij wat uiteindelijk altijd een Israëls aangelegenheid is gebleven. Dat druist tegen de hele bijbel in, die immers niet met Abraham maar met Adam begint en niet met het heilige land maar met de heilige aarde eindigt. Maar laat ik hierover ophouden, want Kamphuis en ik zijn het op dit punt volledig eens, is mijn indruk.

3 Mijn opmerking over de kerk uit de derde wereld is serieuzer bedoeld dan de frivolisierende weergave van Kamphuis suggereert. Het zou de Afrikaanse kerken goed doen wanneer ze meer oog kregen voor de Joden, de beminden om der vaderen wil die alleen al om het feit dat uit hen naar het vlees de Christus is voortgekomen altijd recht zullen blijven houden op onze liefde en respect. Veel kerken uit Afrika zijn voortgekomen uit het zendingswerk van Amerikanen en hoeveel waardering deze ook voor hun inzet en ijver verdienen, een oudtestamentische verworteling van het geloof hebben zij de jonge christenen daar niet geboden. Was dat wel het geval geweest dan zouden onze Afrikaanse broeders en zusters de Joden nog anders kennen dan alleen via hun gehaaide Zionistische staat die zoveel op de trotse Verenigde Staten lijkt. Naast de vernederende Entebbe-ervaring (weten we het nog: met een overweldigende overmacht van techniek en vernuft een gegijzelde vliegtuigbevolking in hartje Afrika uit handen van de wrede onverlaat Idi Amin gaan bevrijden – wat nog lukt ook?), die zweepslag in het Afrikaanse gelaat die niet alleen in Uganda een woedend gevoel van minderwaardigheid heeft achtergelaten, zou er dan een besef van verbondenheid zijn ontstaan, het weten ook van een blijvende ereschuld aan de vleselijke kinderen van Abraham die het best kan worden ingelost door hen te laten delen in datgene waar we zelf het allergelukkigst mee zijn. Het is werkelijk heel jammer dat het Oude Testament in de Afrikaanse kerken zo weinig bekend is. Onze zending op dat continent valt daar gelukkig niet voor te blameren, getuige bijvoorbeeld het proefschrift van de in Zuid-Afrika werkzame dr. B. Wielenga waarin het Oude Testament en de christelijke zending nadrukkelijk met elkaar worden verbonden. (Helaas wacht dit lijvige boek al lange tijd op bespreking in Opbouw.) En zelf heb ik mijn leeropdracht in Bangui ook steeds in dat perspectief willen zien. Toen ik dus naar de Afrikaanse kerken wees als degenen die de taak van evangelieverkondiging aan de Joden van ons Westeuropese christenen, psychisch geblokkeerd als we op dit punt zijn, zouden kunnen overnemen, was ik behalve op het heil van Israël ook op dat van Afrika bedacht. Dat kwam er zo niet uit maar ik grijp de gelegenheid die Kamphuis mij biedt aan om me op dit punt te verduidelijken.

4 Wanneer gaat zoiets dan eigenlijk wel aan? Het is toch niet verboden de Schrift als een scholing in praktische wijsheid te ondergaan? Natuurlijk zijn situaties nooit gelijk, maar is het nu juist niet de kunst om in het ongelijke het overeenkomstige op te merken? Wanneer we wachten tot de situaties van de Schrift terugkeren zoals ze zich voordeden dan frustreren we het praktische bijbelgebruik. De Schrift is ons ook tot wijsheid gegeven.

5 Het is waar, Paulus heeft de Joden in de verstrooiing wel met het evangelie benaderd. Maar mijn punt was dat God hem bij dat werk onder de Joden in Jeruzalem, temidden van wie hij eerder geleefd had, weggehaald heeft. Daar was hij duidelijk niet de meest aangewezen persoon voor. Dat ze hem eerder in Jeruzalem zo totaal anders gekend hadden, dat leverde de blokkade op. Zijn verleden stond hem in de weg – zoals dat bij ons ook, maar weer anders, het geval is. Tegenover de Joden in de verstrooiing stond de apostel vrijer. Dat geldt mutatis mutandis (= nadat gewijzigd is wat wijziging behoeft) ook voor de christenen in Amerika, Canada of Afrika die minder gemakkelijk dan wij West-Europeanen met Auschwitz in verband te brengen zijn. Natuurlijk blijft het mogelijk zulke anderen wanneer zij inderdaad de taak van ons zouden overnemen te ondersteunen. Psychologische bezwaren zijn met enige vindingrijkheid altijd te ondervangen.

6 Zo nog wat doormijnerend over het verschil tussen professor Kamphuis en mij schiet me een latijnse zegswijze te binnen: fortiter in re, suaviter in modo (= krachtig in de zaak, gemoedelijk in de behartiging ervan). Krachtig bepleit Kamphuis de universaliteit van het evangelie en ik val hem daarin bij. Zou hij het mij eens kunnen worden dat in de behartiging van wat ons beiden hoog zit het psychologische argument niet misplaatst is? Het komt me voor – en nu verlaat ik ons verschilletje en probeer iets algemener te zeggen – dat de beide kerken waartoe wij behoren gevaar lopen zich elk in een deel van dat latijnse motto te verschansen, terwijl dat 'fortiter' en 'suaviter' alleen maar *samen* iets bruikbaar opleveren. Voorlopig echter zullen we nog wel door de komma tussen de beide zinsdelen gescheiden blijven. Maar geen (al te grote) nood, een komma is geen punt.



Boekbespreking

M. de Jonge, Voorburg

Dopen

Lize Stilma – DOPEN

Het is een verademing als je na het lezen van dit boekje onze kerkelijke belijdenissen en formuleren ter hand neemt en de teksten, die er bij genoemd zijn, aandachtig nagaat. Ouderwets in de uitdrukkingen, misschien wel. Er zijn echter uitgaven in een hedendaagse tekst. Ze zeggen in elk geval duidelijk wat de Schriften ons leren.

Mevrouw Stilma, een bekwaam journaliste, confronteert ons in de 62 bladzijden, die dit boekje telt, met bepalingen en alle gebeuren rondom een doopsbediening. Ze raakt daarbij ech-

ter niet aan het belijden van wat de HERE ons in de doop schenkt en wat Hij daarin van ons vraagt ('in alle verbonden zijn twee delen begrepen'). Belofte en eis komen niet of nauwelijks ter sprake. Hoe kan 't ook anders? Prof.dr. H. Faber, een van de medewerkers aan dit boekje, noteert dat de van huis uit vrijzinnige een individualist is. „Individualisme valt tegenwoordig niet meer op, want ook in andere kerkelijke kringen staan steeds meer leden op die verklaren vervreemd te zijn van de destijds voorgeschreven vormen, de plechtstatige woordkeus, het collectief beamen van oude 'zekerheden'. Met name jonge mensen kiezen steeds meer voor nieuwe verworvenheden en inzichten" (22). Hij noemt daarbij prof. H. Berkhof, die destijds aangevallen werd toen hij het een fictie noemde om de doop terug te leiden tot de wil van Christus zelf. Dit nu is een doorgaande lijn in het boekje.

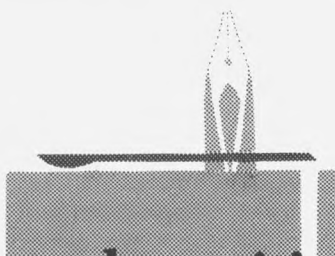
'Hoor en wederhoor' staat op voor- en achterzijde. Je zou dus ook andere inzichten verwachten. Die komen nauwelijks aan bod. Zelfs ir. Van der Graaf (Geref. Bond) verwijst met zoveel woorden naar dat individualisme, naar de menselijke 'standpunten' als

hij n.a.v. Marcus 16:16 zegt te geloven „dat ouders zich een stuk troost en bemoediging onthouden wanneer ze hun kind niet laten dopen (10)” en even verder dat „de bediening van de doop heeft plaats gevonden 'op verzoek van de ouders en niet op dat van de gemeente' (11)”.

De doop, zo zegt ds. Harder (Chr. Geref.) is een feest. Jammer dat we daar zo weinig van bemerken. Daarom: máák er dan een feest van! Er zijn vele oude symbolen uit de chr. kerk; die kunnen we nieuw leven inblazen: brandende kaarsen, onderdompeling, dopen in de nacht na herdenking van de kruisiging van de Here Jezus, vóór de opstanding (18).

Behalve de 3 genoemden treffen we als medewerkers aan ds. F.A. Gijzel (Herv.), ds. J.R. Nienhuis (Rem.) en ds. J.C. van Veen (syn. geref.). Mw. Stilma heeft met alle zes gesproken en hun informatie daarna verwerkt als even zovele 'standpunten'.

Een boekje, dat niet getuigt van Gods genade, in de reformatie van de 16 eeuw rijk geopenbaard, noch van wat daarna in Zijn goedheid hier in dit land aan geloof openbaar mocht komen. Het is uitgegeven door Kok, Kampen, en te koop voor een prijs van f 11,75.



Pastorale notitie

J. Kranenburg, Kampen

„Hoe hebben jullie 't gehad?”

U staat vast op het punt om met vakantie te gaan. Ik hoop dat ik u met dit stukje net nog bereiken kan, want over vakanties moet ik iets kwijt. Over verre vakanties vooral.

Vorig jaar ontmoette ik vrienden die net terug waren en ik stelde de vraag die in de nazomer alle Nederlanders elkaar stellen: „Hoe hebben jullie 't gehad?” Ik probeerde aan mijn stem een buiging te geven die intense belangstelling suggereerde. Dat lukte blijkbaar vrij goed, want hij kwam meteen los: „Geweldig”, zei hij. „We hebben verrassende ervaringen opgedaan.” Het klonk zo geestdriftig dat ik echt benieuwd werd. Want hij is helemaal niet zo'n vakantiemens, ze moeten hem elk jaar weer meesleuren. „Waar zijn jullie geweest?” „In Zuid-Frankrijk.”

Ach natuurlijk, dacht ik, stomme vraag. Waar anders? Ik ben vergeten hoe het er precies heette. Iets met 'sur' en dan nog iets ervoor en erna. Dat leek mij heel aannemelijk.

„Was het er mooi?”

„Mooi?”, vroeg hij. Hij keek of hij zich dat niet zo goed meer kon herinneren. „Ja hoor, het was er best mooi. Niet-waar Mien?”

Mien is zijn vrouw en die beaamde het volmondig.

„Hoe was het weer?” vroeg ik.

„Het weer was ook goed. Kon zat slechter.”

Het klonk allemaal een beetje alsof het er niet zo veel toe deed.

„Maar wat we beleefd hebben! Ongevoelloflijk! Ga zitten dan zal ik je wat vertellen.”

Ik was nu echt nieuwsgierig.

„We waren laat in de middag op de camping. Hadden de hele zaak opgesteld en zaten onder de luifel wat uit te blazen. Ik zeg tegen Mien: „Kijk nou eens!” Komt er een Nederlandse caravan aan, recht op de lege staanplaats naast ons af. Wij brandden van nieuwsgierigheid wie we naast ons kregen. Je moet er tenslotte een paar weken mee leven. Je raadt nooit wie er uitstapten!”

Ik raadde het inderdaad niet.

„De familie de Ruiter!”

Wist ik wie de familie de Ruiter was.

„Die mensen waar we zondags altijd achter zitten in de kerk, al twee jaar lang!”

„Ik wist niet dat die de Ruiter heten.”

„Nee”, zei hij, „wij ook niet maar we hebben natuurlijk meteen kennisgemaakt. Zij herkenden ons ook meteen. Koos en Truus zeggen we nu, want je kunt niet twee weken meneer en mevrouw zeggen als je op elkaars lip zit, dat snap je wel.”

Ja, dat snapte ik best.

„En we hebben het twee weken lang

enorm gezellig gehad met z'n vieren.” „Was hij echt zo eigenwijs? Want dat zei je wel eens.”

„Eigenwijs?” zei hij, „helemaal niet. Dat leek maar zo, aan z'n achterhoofd te zien als hij voor me in de kerk zat.”

„En zij maakte altijd een stijve indruk op je”, zei ik. „Stijf?” zei hij. „Man hou op, gelachen dat we hebben! We hebben gepraat tot diep in de nacht. Soms hebben we nog met z'n vieren zitten zingen!”

„Hij kon toch niet zingen?” zei ik.

„Niet zingen? Een stem als een klok heeft 'ie. Ze hebben ook drie kinderen, net als wij. En ze zaten met precies dezelfde problemen!”

Ik dacht bij mezelf: dat is een hele reis om elkaar van dichtbij te leren kennen terwijl het ook over de rugleuning van de kerkbank had gekund, twee jaar lang. Maar ik zei niets want dat zou niet aardig geklonken hebben.

„Volgend jaar gaan we weer”, zei mijn vriend, „naar hetzelfde plekje. En met z'n vieren. Met Koos en Truus.”

Wat ik u nu zo vlak voor de vakantie nog even wil zeggen, lieve lezers, dat is dat u ver van huis eens goed rond moet kijken of u bekenden ziet. De kans is groot! En maak dan eens een praatje. Grote kans dat het ver van huis van dichtbij ontzettend aardige mensen blijken te zijn.

Ik zeg niet dat het goed is voor de gemeenschap der heiligen. Dat is een woord waarmee ik wat zuiniger zou willen omspringen, maar het is wel goed voor de gemeenschap tussen heiligen en dat is ook een fijn verschijnsel.

Ik wens u veel verrassende ontmoetingen toe.



A. Keizer, 's-Gravenhage

De betrouwbare dateringen van de bijbel (2)

2.1 Een bijbelse chronologie stuitte lange tijd op grote problemen

In het eerste artikel bleek dat de christelijke exegeten bijna algemeen tot de conclusie zijn gekomen dat de Schrift niet bedoelt ons ook chronologisch nauwkeurig te informeren over de feiten waarover zij spreekt. Nauwkeurige chronologische informatie zullen we met behulp van opgravingen moeten verkrijgen. Uit de Schrift zelf kunnen we niet precies weten wanneer bv. de uittocht van Israël uit Egypte of de intocht van Israël in Kanaän heeft plaats gehad. Hetzelfde geldt voor de andere belangrijke gebeurtenissen die de Schrift vermeldt. De conclusie van het eerste artikel was dat de visie van deze exegeten het gezag van de bijbel ernstig heeft aangetast maar ook dat hun visie niet was die van de voorgeslachten. In het verleden beloofden Schriftonderzoekers dat Gods Woord ook chronologisch nauwkeurig en betrouwbaar is. Er zijn dan ook in het verleden allerlei pogingen gedaan de bijbelse gebeurtenissen in een sluitende chronologie onder te brengen. Deze pogingen stuitten echter steeds op enige belangrijke onoplosbare problemen. De bijbel leek zich zelf tegen te spreken en wel zodanig dat met name in de periode van Abraham tot Jezus Christus een sluitende chronologie niet te verkrijgen was zonder hulp van buiten. Dat was een ernstige situatie. Die stand van zaken heeft dan ook zeer bijgedragen tot de conclusie dat een sluitende bijbelse chronologie niet mogelijk is en dat de Schrift die ook niet bedoelt te geven. Die conclusie tastte echter het gezag van het woord van God ernstig aan. De gemeente Gods kan een betrouwbare bijbelse tijdrekening niet missen. Ook de dateringen die de Schrift geeft zijn van God afkomstig. Als we niet goed weten wanneer iets gebeurd is, wordt vroeger of later het gebeurde onzeker. Diverse bijbelse gebeurtenissen zijn dan ook voor velen onzeker geworden. Er ontstond zgn. 'tijdloze' prediking, dat is prediking die in het midden laat op welke tijd een bepaald gebeuren betrekking heeft, maar dan ook moeilijk kan aangeven wat dat woord voor onze tijd te zeggen heeft. Ook de ontstaanstijd van de bijbelboeken werd steeds onzekerder. Enz. Daarom is het belangrijk dat het Schriftonderzoek is voortgegaan. Bijbelonderzoekers hebben nauwkeurig nagegaan welke bijbelse tegenstrijdigheden de pogingen tot een sluitende bijbelse chronologie te komen in de weg stonden. Aan het eind van de vorige eeuw heeft een Engelse Schriftgeleerde, dr. E.W. BULLINGER, dat

met grote kennis van zaken gedaan. Toen hij er in geslaagd was de belangrijkste tegenspraak weg te nemen, bleek de weg te zijn geopend voor een nauwkeurige bijbelse chronologie die alle door de Schrift gedateerde feiten zonder de hulp van buitenbijbelse bronnen ongekunsteld in een sluitende reeks van jaartallen wist te ordenen. In de Engels sprekende landen kennen velen die bijbelse chronologie van dr. E.W. BULLINGER uit de zgn. 'Companion Bible'. Op het Europese vasteland is deze buitengewone bijbeluitgave veel minder bekend. Zij is een monument van Schriftgeloof, dat de hedendaagse christen verbluffende dingen uit zijn bijbel doet kennen. Het vaste beginpunt van de chronologie van dr. BULLINGER is de schepping van Adam, het vaste eindpunt is de geboorte van Jezus Christus. De tijdsperiode tussen het beginpunt en het eindpunt bleek 4000 jaar te zijn. Tot deze 4000 jaar was de geleerde aartsbisschop van het Noordierse Armagh, JAMES USSHER, die in de Westminster Abbey te Londen is begraven, reeds in de 17e eeuw gekomen. USSHER leefde van 1581-1656. Van de chronologie van dr. BULLINGER mag o.i. gezegd worden dat deze in de 19e eeuw het geloof in de betrouwbaarheid van de bijbelse dateringen voor de christenheid heeft bewaard. Wij komen op de resultaten van zijn chronologie nog uitvoerig terug.

2.2 De moeilijkheden die overwonnen moesten worden

De bijbel geeft zoals we weten geen jaartallen, hij geeft slechts relatieve dateringen. Dat wil zeggen dat de Schrift een gebeurtenis dateert door deze in een tijdsrelatie te stellen tot een andere gebeurtenis. Zo lezen we in de geschiedenissen van Israëls koningen vaak dat iets gebeurde in het zoveelste jaar van deze of die koning. Willen we een dergelijke relatieve datering van een jaartal voorzien dan is het nodig in de keten van gebeurtenissen zo ver terug te gaan of vooruit te gaan tot we stuiten op een gebeurtenis die we reeds betrouwbaar konden voorzien van een jaartal dat in verbinding staat met onze eigen Anno Domini tijdrekening. Het grote verbindingsjaar tussen de bijbelse jaartelling en de onze is het jaar 29, zijnde het jaar waarin Jezus Christus, de Heer, is gekruisigd. Aangezien Jezus op 33-jarige leeftijd is gekruisigd, weten we dat Hij in het jaar 29 minus 33 = 4 v. Chr. is geboren. Het merkwaardige feit dat in onze jaartelling Jezus 4 jaar voor zijn geboorte geboren is, houdt, zoals bekend en niet wordt bestreden, verband met een fout die in onze jaar-

telling is binnengeslopen. Onze jaartelling is afkomstig van de monnik Denys le Petit, iets meer bekend onder zijn Latijnse naam Dionysius Exiguus. Zijn jaartelling stamt uit het jaar A.D. 532, maar heeft eerst enige eeuwen later in de christenheid algemene toepassing gevonden. Zij bleek echter een fout te bevatten. Onze jaartelling loopt 4 jaar achter bij de feiten. Onder christenen bestaat daarover geen verschil van mening, hoogstens over de grootte van de fout, te weten of deze 4 dan wel 3 jaar moet zijn. Voor een goede bijbelse volgorde van gebeurtenissen is de fout niet van belang. De 4000 jaar gelegen tussen de schepping van Adam en de geboorte van Jezus wordt daardoor niet verkort. Een bijbelse chronologie die aanvangt met 4 v. Chr. komt uit bij het jaar 4004 v. Chr. als het jaar waarin God de HERE Adam formeerde. In die tussenliggende 4000 jaar zijn alle in de Schrift gedateerde gebeurtenissen nauwkeurig onder te brengen, behoudens kleine overlappings die kunnen ontstaan doordat we niet steeds weten in welk deel van een jaar een gebeurtenis heeft plaats gehad. Het 28e jaar van de regering van een koning kan reeds het 1e jaar van de regering van de volgende koning zijn. Ook is bij het invoegen van verschillende gebeurtenissen een kleine speling aanvankelijk niet te vermijden. Zij kan hoogstens een paar jaar bedragen. Naarmate echter meer jaartallen worden ingevuld worden deze spelingen nauwkeuriger.

Voor het opstellen van een betrouwbare bijbelse chronologie is echter de gehele Schrift nodig, niet alleen het oude testament, ook het nieuwe testament. In Hand. 13:20 geeft de apostel Paulus namelijk een belangrijke chronologische informatie die voor het bepalen van de Richterentijd onmisbaar is. Zonder die informatie, die we nog nader zullen bespreken, is een sluitende bijbelse chronologie niet mogelijk. De rabbijnen, die deze informatie van de apostel Paulus niet hadden, waren dan ook niet bij machte Israël in het bezit van een sluitende bijbelse chronologie te stellen. De informatie die de apostel Paulus geeft, leek echter lange tijd geheel in strijd te zijn met de gegevens die 1 Koningen 6:1 over de Richterentijd verstrekt. Diverse bijbelse chronologieën wisten de informatie vervat in deze beide Schriftplaatsen niet met elkaar in overeenstemming te brengen. Zij lieten de mededeling van Paulus voor zijn rekening en baseerden zich alleen op de informatie uit 1 Koningen 6:1. Maar daardoor sloop er een grote fout in deze chronologieën, die allerlei con-



flicten opriep en ze van hun gezag beroofde. Met name door het schijnbare conflict tussen deze twee Schriftplaatsen zijn in onze tijd de meeste exegeten tot de conclusie gekomen dat een bijbelse chronologie niet mogelijk is. Dr. E.W. BULLINGER, die ook chronologisch bleef steunen op de betrouwbaarheid van de Schrift, slaagde er in de vermeende tegenspraak tussen 1 Kon. 6:1 en Hand. 13:20 op te heffen. Hij heeft laten zien dat beide Schriftplaatsen correct zijn. Wij zullen het nog nagaan. De weg bleek gebaand voor een sluitende bijbelse chronologie.

2.3 De chronologieën van de oudheid

In het verleden heeft de mensheid zich reeds veel met zijn eigen geschiedenis bezig gehouden. Veel daarvan is verloren gegaan, maar toch is ook een en ander ons overgeleverd. De oudheid moest het echter ook in zijn chronologieën stellen buiten de kennis van de geïnspireerde Hebreeuwse geschriften die alleen Israël heeft ontvangen. De oudheid kende derhalve het beginpunt van de geschiedenis van de mensheid niet. Zij was daarvoor aangewezen op sagen en mythen. Daarom kan overgeleverde chronologische informatie van de oudheid ons geen vastheid geven. Opgravingen en papyri kunnen ons zeker belangwekkende informatie geven over de koningsgeslachten van Egypte, Babylon, Medo-Perzië, Griekenland en over de gebruiken van die volken, maar zij geven ons geen chronologische vastheid. Zij geven geen jaartallen die ons betrouwbaar in verbinding brengen met het begin van de geschiedenis van de mensheid. De datering van de oudheid staan niet in verbinding met de tijdrekening Gods, die alleen in de Hebreeuwse geschriften is te vinden en zij bevatten uiteraard ook geen jaartallen die ons in staat stellen gebeurtenissen van de oudheid in verband te brengen met onze eigen A.D. tijdrekening. ISAAC NEWTON (1642-1727), de vermaarde natuurkundige, die ook een belangrijk Schriftgeleerde was, heeft daarop reeds gewezen in zijn 'Chronology of Ancient Kingdoms Amended'. Hij wees er op dat Griekse chronologen de Griekse geschiedenis ca. 300 à 400 jaar langer hebben gemaakt dan zij is. Hij wijst er ook op dat de in Rome levende Griek PLUTARCHUS (geb. A.D. 46) de Griek HERODOTUS (5e eeuw v. Chr.) reeds beschuldigde nevelachtig met de chronologie om te gaan. En de geleerde Jood IMMANUEL VELIKOVSKY (1894-1979) laat in zijn oeuvre, dat de grondslagen van onze

oudheidkundige geschiedschrijving zeer disputabel stelt, met o.i. indrukwekkende argumenten zien dat de Egyptische priester MANETHO (3e eeuw v. Chr.) de Egyptische geschiedschrijving ca. 600 jaar heeft uitgerekend om de Griekse overheersers te imponeren. Daardoor is onze geschiedschrijving van de gehele oudheid, van Assyrië, Babylonië, Perzië en Griekenland, die veel op die van Egypte steunt, in grote verwarring geraakt en kan ze de bijbelse gebeurtenissen niet vinden. Onze oudheidkunde, die deze fundamentele critiek uiteraard tracht te weerleggen, zal met het oeuvre van VELIKOVSKY, dat na zijn dood nog steeds niet volledig is gepubliceerd, nog veel te stellen krijgen. Niet dat VELIKOVSKY ons een sluitende chronologie zou kunnen geven. Hij staat sterk als hij de Joodse Tenach raadpleegt, maar het N.T. blijft buiten beschouwing en zonder dat zal het niet gaan. Wel kon hij in de Egyptische geschiedenis met sterke argumenten de exodus van Israël aanwijzen als ook de koningin van Scheba. Enz. enz. Als belangrijke chronologische bronnen van de oudheidkunde zijn te noemen de zgn. 'Assyrische koningslijst' die geacht wordt de namen te bevatten van de Assyrische koningen die mogelijk geleefd hebben in de periode tussen Rehabeam en Josia. Een dergelijke gebrekkige lijst moet echter door mensen van jaartallen worden voorzien. Het probleem is: aan de hand waarvan? Dat geldt ook voor de zgn. 'Canon van PTOLEMAEUS' (ca. 150), een Egyptisch astronoom, die een lijst geeft van Babylonische, Perzische, Griekse en Romeinse regeerders die geleefd moeten hebben in de periode 750 v. Chr. tot ca. 150. PTOLEMAEUS zocht zijn vaste punt voor zijn dateringen in een toch weer in de lucht hangende berekening van het jaar van de 1e Griekse Olympiade (Olympische spelen), die om de vier jaar gehouden werd. Uit deze tweede eeuw na Chr. stamt waarschijnlijk ook het Joodse chronologische werk 'Seder Olam' (orde der eeuw). Om ons hiertoe te beperken. Er is over deze chronologieën uiteraard veel meer te zeggen.

Opbouwend?

U weet vast wel iemand die een abonnement zou 'moeten' hebben op OPBOUW.

Als u hier een naam en adres invult sturen wij een proefnummer. (U mag ook bellen: tel. 010-4550802)

Naam:

.....

Adres:

.....

Postcode:

.....

Woonplaats:

.....

Sturen naar:

Administratie Opbouw
Postbus 84183
3009 CD Rotterdam



J.G. Knol, Utrecht

Zorgvernieuwing¹

1 Vanmiddag willen we, als leden van de Oudervereniging Philadelphia, als ouders, als broers en zusters en als vrienden, met elkaar nadenken en spreken over het vraagstuk van wat men wel noemt, de zorgvernieuwing. Het gaat hierbij met name om de vraag welke veranderingen er in het denken over de zorg voor de zieke en gehandicapte mens en in de concrete zorgverlening plaats vinden in een samenleving die voortdurend in ontwikkeling is. Dit nadenken over vernieuwing in de zorg is daarom van belang omdat de overheid van haar kant via de binnenkort te verschijnen nota over de innovatie van de zorg haar opvattingen over de zorg aan de samenleving heeft voorgelegd. Men kan gerust zeggen dat in het verschijnen van bovenvermelde nota, voor ons als oudervereniging, een uitdaging is gelegen om zich bij de voorduur te bezinnen op de normen die aan de zorgverlening in de moderne maatschappij kunnen en moeten worden opgelegd.

Concreet gezegd willen wij vandaag als bestuur met U nadenken over de vraag in welke mate maatschappelijke ontwikkelingen van invloed zijn op de aard en de omvang van de zorg voor mensenkinderen die tot op zekere hoogte blijvend aan ons zijn toevertrouwd.

Ik wil mijn bijdrage als volgt indelen. In de eerste plaats wil ik enkele algemene opmerkingen over ontwikkelingen in het denken over de betekenis van de mens in de moderne samenleving waarin wetenschap en technologie van grote en welhaast overheersende betekenis zijn.

Daarna wil ik proberen duidelijk te maken welke gevolgen dit denken heeft gehad voor de onderlinge verhouding tussen mensen en daarbij voor de visie van de betekenis van de verantwoordelijkheden in de samenleving.

2 In onze westerse samenlevingen zijn we steeds meer onder de druk komen staan van de dictatuur van wetenschap en technologie. Onder invloed van geestelijke ontwikkeling die men korthedshalve wel de Verlichting noemen wordt aan de mens de mogelijkheid toegekend om de hele werkelijkheid te verklaren, te doorgronden en uiteindelijk te beheersen. De wereld, de werkelijkheid zoals die er steeds weer is, kan als het menselijk verstand voldoende is gerijpt geheel begrijpelijk zijn en als het ware in formules worden vastgelegd. Zelfs krijgt de mens in deze zienswijze de opdracht om het denken geheel te richten op de ontsluiting van de geheimen van deze wereld.

En als we de werkelijkheid geheel hebben doorvorst dan zal ook de wereld beheersbaar zijn.

De mens op weg naar een veilige en zekere toekomst waarin, om het bijbels te zeggen, alle tranen vanwege ziekte en handicap van de ogen zijn uitgewist. Dan zal de mens uiteindelijk zijn als een god die volledige kennis heeft van goed en kwaad.

Ziet U het niet vandaag aan de dag? De wetenschap en technologie die geen grenzen erkent. Alles is in principe vatbaar voor onderzoek en beheersing.

Natuurlijk mag men nog wel ethische kanttekeningen plaatsen, maar aan het recht van wetenschappelijke beheersing mag niet worden getornd. De waarde van het leven ligt in handen van de wetenschapper, de bioloog, de ethicus en de medicus.

Natuurlijk, en wie van ons zal dat ontkennen, hebben wetenschap en technologie zegenrijk gewerkt. Ik werk deze gedachte niet verder uit. Slechts een paar opmerkingen.

In de loop der jaren is in onze kringen al op vele manieren gewaarschuwd tegen de gevaren van dit beheersings-ideaal. En werkelijk niet alleen in onze kringen. Op dit punt ontmoeten diverse levens- en wereldbeschouwingen elkaar.

Het wordt steeds duidelijker dat de mens met zijn intellect niet de toekomst van de samenleving in zijn greep heeft. Integendeel de ideologie van de beheersing gaat steeds meer ten koste van de leefbaarheid en speelruimte die de mens in deze wereld heeft ontvangen. Het beheersings-ideaal is in deze zin een afgod geworden, een idool, omdat de beloften die gedaan zijn in de naam van dit ideaal niet zijn waargemaakt.

En deze afgod wordt ook door andere levens- en wereldbeschouwingen in zijn onbetrouwbaarheid ontmaskerd.

3 In verband met het onderwerp wil ik het proces van zorgvernieuwing nu niet inkaderen in een analyse van het failliet van de beheersbare samenleving maar in een analyse van de verantwoordelijkheid van de mens voor de naaste. Mijn uitgangspunt is dat de mens in deze wereld wordt geplaatst als beelddrager. Beelddrager betekent in zijn fundamentele betekenis dat de mens in deze wereld Zijn Maker vertegenwoordigt.

De gehandicapte mens als beelddrager, als vertegenwoordiger, als ambassadeur. De mens, elk mens, komt op deze wereld met een verantwoordelijkheid die past bij zijn uniek mens-zijn.

Om de betekenis van deze verantwoordelijkheid te kunnen doorzien is

het goed om hierbij vier facetten van deze verantwoordelijkheid te onderscheiden en wel:

- a. ten opzichte van de ons omringende natuur; het milieu is onze verantwoordelijkheid;
- b. ten opzichte van de medemens waarvoor men naaste mag en moet zijn;
- c. ten opzichte van zich zelf in de zorg voor zijn eigen lichamelijk en geestelijk welzijn;
- d. deze drie samengebond tot een verantwoordelijkheid ten opzichte van De Schepper van hemel en aarde en die door Zijn macht ook deze werkelijkheid in stand houdt.

Deze verantwoordelijkheid ontwikkelt zich in de loop van de tijd. De moderne mens heeft weliswaar geen principieel andere verantwoordelijkheid dan de mensen van de vorige generaties maar er zijn wel vormverschillen die passen bij de ontwikkeling in de geschiedenis van de mensheid. Het ontbreekt in het kader van deze voordracht aan tijd om dit alles in voldoende mate uit te werken. Vandaar dat ik me tot een bepaald feit beperk. Men kan met enig recht zeggen dat het in het proces van zorgvernieuwing vooral gaat om de beleving van de verantwoordelijkheid ten opzichte van de medemens die zorg en verzorging nodig heeft. Vandaar dat ik mij in mijn beschouwing over de betekenis van de verantwoordelijkheid in onze samenleving vooral tot dit facet beperk.

4 Om mijn beschouwing toch in een wat breder kader te plaatsen grijp ik nog even terug op wat ik in het begin heb gezegd over het ideaal van de zgn. Verlichting. Ik heb toen een enkele opmerking gemaakt over het beheersingsideaal. Maar er is ook nog een andere ontwikkeling op te merken. Het ideaal van de Verlichting namelijk heeft ook doorgewerkt in de visie op de verhouding tussen de mens en de gemeenschap. Wat is de plaats van de enkele mens binnen de gemeenschap? Gaat het om de rechten en de belangen van het individu of moet het individu zijn waarde ontleenen aan het belang van de gemeenschap? Daarbij zijn er twee uiterste visies te onderscheiden.

- a. In de eerste plaats het ideaal van de liberale samenleving. Onder invloed van het samenstel van maatschappelijke krachten zal er vanzelf een evenwicht tot stand komen. De mens is vrager en aanbieder. De wereld is een samenstel van markten waarop een ieder in principe vrij is om te vragen en aan te bieden. Alles heeft een prijs en



hij die bereid is te betalen kan alles krijgen. In dit vrije spel der maatschappelijke krachten heerst het recht van de sterkste.

Dit betekent niet dat er geen zwakke mensen mogen zijn, maar deze zwakke mensen krijgen een aparte en desnoods respectabele plaats in de samenleving maar zij zijn van minder belang in de ontwikkeling van de samenleving. Men moet barmhartig zijn maar de gehandicapte mens heeft buiten het recht op barmhartigheid geen recht om, als hij niet aan de norm van doelmatigheid en effectiviteit voldoet, een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van de samenleving.

Zorg is en blijft in wezen het karakter van armenzorg houden. De mens met een handicap heeft welhaast op alles recht maar als het ware een beperkt recht op deelname in de ontsluiting van de werkelijkheid.

- b. In de tweede plaats is er het ideaal van de politiek maakbare samenleving. De gemeenschap gaat boven het individu uit. In deze visie krijgt de staat de verantwoordelijkheid voor alle burgers en de overheid is verantwoordelijk voor de zorg. De mens draagt zijn rentmeesterschap over aan de staat en vraagt daarvoor een rustig en stil leven. De waarde van de mens wordt bepaald door zijn bijdrage aan de gemeenschap.

In deze visie kan de gehandicapte mens wel wat betekenen voor de ontwikkeling van de samenleving maar de staat zorgt wel voor deze mogelijkheden. Wij, als ouders of als broers en zusters of als vrienden, behoeven niets meer te doen. Wij kunnen onze handen van onze medemens aftrekken. Wij kunnen als de priester en de leviet langs de verschoppeling lopen. De Staat, de ambtenaar van W.V.C. neemt de functie van de barmhartige samaritaan van ons over.

Nu is het maar gelukkig dat deze uiterste vormen niet zonder meer in de werkelijkheid voorkomen. Maar we zien wel steeds elementen van deze visies in allerlei voorstellen betreffende zorgvernieuwing opduiken.

- 5 Ik wil me vanmiddag concentreren op het vraagstuk in hoeverre het proces van zorgvernieuwing recht doet aan onze verantwoordelijkheid ten opzichte van de medemens. In meer bijbelse termen uitgedrukt vragen we dan naar de concrete betekenis van het naaste zijn voor de gehandicapte mens.

In dit verband wijs ik er uitdrukkelijk op dat het nu niet gaat om de gehandicapte mens als naaste maar om 'wij' als naaste voor de ander. Niet de verschoppeling die langs de weg ligt, is naaste, maar hij die deze verschoppeling op zijn weg tegen komt.

En met 'wij' bedoel ik niet zozeer U die hier zit (ook dat) maar wij als volk, als samenleving; wij die mogen zorgen voor de medemens. Mijn stelling luidt nu dat de zorg voor de naaste begint bij de erkenning van de fundamentele rechten van de gehandicapte mens. Nu kan men zich hier gemakkelijk vanaf maken door zich te verliezen in gemeenschappen. Dan krijgt men algemene uitspraken in de zin dat ook de gehandicapte mens recht heeft op een menswaardig bestaan. Maar men vergeet erbij te vertellen wat in onze moderne samenleving met al zijn mogelijkheden de inhoud van een menswaardig bestaan mag zijn. Ik wil nu de stelling verdedigen dat de gehandicapte mens, in rekening brengend zijn potentiële mogelijkheden, recht heeft op drie fundamentele voorzieningen t.w. onderwijs, wonen en werken. Met deze voorzieningen kan de mens zich ontplooien. De gehandicapte mens heeft recht op ontplooiing van zijn leven, omdat hij ook rentmeester is. Mensen met mogelijkheden mogen ook rentmeester zijn. En zou dat ook niet het triomfantelijke in een verantwoordde zorg kunnen zijn?

Een zorg die de handicap overwint. De gehandicapte mens als mens met mogelijkheden, als rentmeester met unieke verantwoordelijkheden. De overwinning op de armenzorg doordat wij ervoor mogen zorgen dat de mens met mogelijkheden ook echt mogelijkheden krijgt. Wij kunnen het rentmeesterschap en het naaste-zijn leren van hen waarvan wij denken dat zij tekort komen.

Het proces van zorgvernieuwing moet dan ook zijn een voortdurende strijd om onze mensen in staat te stellen hun mens-zijn in deze wereld waar te maken. Heel concreet door hen onderwijs te geven, door hun gelegenheid te geven op zich zelf te staan en door hun te laten functioneren in de samenleving. Als medewerker.

En hoe zit het nu met de identiteit?

In de kringen van Philadelphia wordt de strijd op eigen wijze gevoerd uit de overtuiging dat de strijd om de identiteit de basis en de reden voor ons als vereniging wordt beschouwd.

Maar niet als een abstractie, maar in de aandacht die er moet zijn voor de vormgeving aan het naaste-zijn in onze snel veranderende samenleving. De identiteit van onze oudervereniging is onlosmakelijk gekoppeld aan de erkenning dat onze kinderen, onze broer of zuster koningskinderen zijn,

prinsen in het koninkrijk des Heren. In hun eenvoudigheid vertonen zij de kern van de bijbelse boodschap dat wie niet als de kinderen wordt het Koninkrijk niet zullen binnen gaan. De identiteit van onze vereniging staat of valt met de erkenning dat Hij die alles regeert van ons vraagt dat wij goed zorgen voor hen die aan onze zorg zijn toevertrouwd.

Dan zal Hij, die wolken, lucht en winden hun spoor wijst, ook ons de weg wel wijzen in de ontwikkeling van de zorgvernieuwing.

Opdat wij werkelijk naasten kunnen zijn.

1 Dit referaat werd door prof. Knol onlangs gehouden voor de oudervereniging Philadelphia. Omdat de inhoud ook van belang is voor gezinnen zonder een verstandelijk gehandicapt kind plaatsen wij dit referaat in ons blad. (redactie)

In **Waarheid & Eenheid** artikelen van en voor de gereformeerde gezindte: door ... (B.Loonstra, M.J.Arntzen, J.B.v.Mechelen, mevr. G. Nannen, J.L. Struik, J. Vermaat e.a.) zie de laatste Opbouw.

Los nr. 01803-13281



W. Smouter, Rijswijk

Informatie-maatschappij

Een bedrijf dat iets te verbergen heeft voor de aandeelhouders of voor journalisten, doet dat vaak door een overvloed aan informatie te geven. Men wordt dan bedolven onder sheets, papers en wat niet al en ziet zo door de bomen het bos niet meer. Ditzelfde dreigt ons in de samenleving als geheel te overkomen. We worden bedolven onder de informatie, maar het is verwarrende informatie die vaak nog tegenstrijdig is ook. En wat doe je daar dan mee? Hoe blijf je overeind?

Ieder die zich niet van de samenleving isoleert, wordt dagelijks geconfronteerd met tal van berichten en zgn. feiten, die aanspraak maken op algemene geldigheid. Naast de snelle berichtgeving van radio en TV neemt ook het aantal onderzoeken en dissertaties over maatschappelijke onderwerpen explosief toe. Probleem is echter, dat die 'feiten' en onderzoeken elkaar steeds meer tegenspreken, zodat de vraag 'wat is waarheid?' steeds moeilijker te beantwoorden wordt. In één week noteerde ik de volgende verwarrende feiten en meningen:

- onderzoek heeft uitgewezen, dat jaarlijks slechts 1,6% van het personeel de gezondheidszorg de rug toekeert. En dan niet vanwege het geld. Hoe zat dat dan met de 'feiten' achter de acties in de verpleging?
- bij de herdenking van de Chinese studentenopstand toonde Frénk van der Linden in NRC-Handelsblad overtuigend aan, dat er nooit een bloedbad heeft plaatsgevonden op het Tiananmenplein. En dat de omwenteling in Roemenië goeddeels *fake* was, weet inmiddels iedereen.
- in de Verenigde Staten wordt de overwinning op Saddam Hussein uitbundig gevierd. Intussen wordt steeds duidelijker, dat juist Saddam als grote overwinnaar uit de bus komt.

Tegenstrijdige onderzoeken

Zoveel informatie krijgen we – en zo weinig weten we eigenlijk wat er aan de hand is. De Golfoorlog zagen we *live* op de buis, maar was het de echte werkelijkheid?

En dit is dan allemaal de *grote* wereld nog maar. Veel bedreigender is wat er in onze huiselijke kring speelt. Alle moeders met kinderen boven de drie weten nog wel, waarom je een baby op z'n buik moet laten slapen. Spierontwikkeling, karakter en weet ik wat profiteren daarvan. Totdat het Journaal een wetenschappelijk onderzoek bekendmaakte, dat aantoonde dat de oorzaak van wiegedood de *buikligging* is. In die eigen nacht zijn de moeders de trap opgevlagen om 't wurm op z'n rug te leggen – met nachtenlang gebul als gevolg en een flinke kater als bijwerking.

De veelheid aan elkaar tegensprekende onderzoeken zou mensen gek kunnen maken. Fosfaten in de wasmiddelen zijn funest; koop dus fosfaatvrije wasmiddelen! – totdat vijf jaar later bekend werd dat de fosfaatvervangers nog veel gevaarlijker zijn. Spaar het milieu; lever batterijen in! – totdat blijkt, dat ze in Oost-Duitsland gedropt worden.

Afhaken

Uit al die tegenstrijdige informatie kun je moeilijk één helder wereldbeeld samenstellen. Maar we zien dan iets merkwaardigs gebeuren, namelijk dat mensen zich innerlijk gaan afsluiten. Steeds meer mensen worden *cynisch*. Ze geloven die onderzoekers en heel de wetenschap gewoon niet meer. Een signaal daarvoor is de omslag in de reclame-wereld. Vijf jaar geleden kon je een willekeurig produkt nog verkopen als je het liet aanprijzen door een man in een witte jas. *Wetenschappelijk bewezen!* – dat was het eind van alle tegenspraak. Maar die argumentatie slaat niet meer aan, om de eenvoudige reden dat de wetenschap niet meer wordt geloofd. Er is zoveel informatie, die onderling tegenstrijdig is, dat mensen afhaken.

Ik denk overigens, dat hier ook de oorzaak ligt van de verminderde interesse in politiek. Het is niet dat politici boeven zijn, of dat ze hun bijdrage voorlezen van een papiertje. Maar het feit dat alle panelen schuiven en dat geen koers meer vast ligt. De vredesbeweging wist niet wat ze met de grootste oorlog sinds tijden aan moest, de PvdA vindt dat uitkerings-trekkers aangepakt moeten worden, in de Tweede Kamer dringt het CDA aan op een onderzoek naar afschaffing van de dienstplicht, terwijl Groen Links deze dienstplicht wil handhaven. Zoekt u het maar uit. Mensen kunnen zich niet *identificeren* met één bepaalde beweging, want alles is tegenstrijdig.

Intuïtie

De ham-vraag is nu: hoe kies je nog positie in zo'n verwarrende wereld? Waar zal je kompas door gericht worden? Als je jezelf die vraag niet bewust stelt, dan maak je óók je keuzes, maar dan onbewust. Let maar op, hoe dat in onze samenleving gaat. De reclame moet het van de *sfeer* van een produkt hebben; politiek drijft op de *uitstraling* van de leider; in godsdienstige zaken wordt het *gevoel* beslissend. Kortom, we laten ons in de praktijk niet meer leiden door argumenten. Er zijn zoveel argumenten, ze spreken elkaar tegen en je zou op elk gebied specialist moeten zijn om je een onafhankelijk oordeel te kunnen vormen. En daarom laten we de argumenten langs onze rug afglijden en gaan op

onze *intuïtie* af. Waar voel ik me thuis; wat klinkt er vertrouwd; hoe komt hij over?

Nu kunnen we wel zeggen: dat is helemaal verkeerd! Je moet niet op je intuïtie afgaan! En dat is ook wel zo. Ik noem het tenminste vreemd dat mensen het belangrijker vinden om bij een aardige chirurg te zijn dan bij een vaardige. Maar toch ontkom je er niet aan om ook op je intuïtie af te gaan. Er is gewoon zo'n omvangrijk informatie-bombardement en er zijn zoveel tegenstrijdige argumenten, dat je wel móet selecteren. En wat kunnen daar niet een belangrijke beslissingen van afhangen. De fundamentele keuzes die je in je leven maakt...

Behoed je hart

Bijbels gezegd komt het er dan op aan, wat er *in je hart* is. Gods woord spreekt vaak over dat centrum van al onze beslissingen. Over die keuze die aan onze keuzes vooraf gaat: ben je er van harte op gericht om de Here te dienen, of juist niet. Salomo schreef daarover: „Behoed uw hart boven al wat te bewaren is, want daaruit zijn de oorsprongen des levens” (Spreuken 4:23). Deze wijsheid wordt opnieuw heel actueel, nu we merken dat de keuzes in het leven steeds meer van onze persoonlijke houding en overtuiging afhangen. Het is uiteindelijk met ons hart dat we beslissen welke informatie, welke redenering we *vertrouwen*. Daarom: als je ergens zuinig op moet zijn, dan wel op je hart als de plaats waar de beslissingen vallen. Zeker, in hetzelfde verband spreekt Salomo óók over wat er je hart binnen komt. Het gaat over wat je ogen zien, wat je oren horen, wat je lippen zeggen en waar je voeten heen gaan. Dat is allemaal van belang. Maar wat er *in je hart* is, dat is uiteindelijk beslissend. Of moeten we zeggen: Wie er in je hart is. Het is immers door zijn Heilige Geest, dat God onder het Nieuwe Verbond persoonlijk bij ons aanwezig wil zijn, om ons van binnenuit te doen zoeken naar wat Hij met ons leven wil. Gods Geest: in een tijd van informatiestroom en computerwerk hebben we Hem meer nodig dan ooit. Want uit het hart zijn juist nu de oorsprongen des levens.



Persschouw

Rouwtaken voor achterblijvende partner

Verdriet moet tijd hebben

's Morgens was hij gewoon vertrokken. Ze had hem weg zien rijden. Om een uur of vier in de middag kwam de politie aan de deur. „Wij hebben u een heel droevige mededeling te doen”, zeiden ze. „Uw man heeft een auto-ongeval gehad.”

Ze vroeg naar welk ziekenhuis ze hem hadden gebracht. De agenten stamelden dat hij niet meer naar een ziekenhuis hoefde. Langzaam drong het tot haar door: Was hij dan dood? De agenten bevestigden dat haar man bij het ongeluk was omgekomen. Ze bleef als vastgenageld aan de grond staan en kon geen woord meer uitbrengen. Huilen kon ze ook niet. Het voelde alsof alles versteende. Ook in de volgende dagen kon ze niet huilen. Ze was totaal verdoofd en de hele tijd tot zelfs na de begrafenis drong de realiteit niet tot haar door. Pas na weken begon het verdriet haar te overmannen en pas na een maand kon ze eindelijk huilen.

Een weduwe van 38 jaar bleef met drie opgroeiende kinderen achter. Het komt dagelijks voor dat er fatale boodschappen worden gebracht over het plotseling overlijden van een geliefde. Het komt dagelijks voor dat mensen alleen achterblijven. Dagelijks worden in mensenlevens zulke onherstelbare beschadigingen aangebracht. Alleen blijven ze achter: het ergste dat iemand kan overkomen.

Rouwen om het verlies van een geliefde is een zeer ingrijpende zaak. Vorig jaar schreef ik hierover en kreeg toen nogal wat reacties. Ik vermeldde toen dat de rouw in fasen verloopt; het zijn a.h.w. bepaalde toestanden waar men doorheen moet.

Er is echter meer dan alleen maar gelaten door die fasen heen zien te komen. Onlangs schreef een klinisch psycholoog uit Leuven een artikel waarin hij aangeeft dat we beter niet kunnen spreken van rouwfasen, maar van rouwtaken. De mens die achterblijft, moet zelf iets doen om door de moeilijke fasen heen te komen. Maar eveneens dient de rouwende hulp te krijgen om dat moeilijke proces goed te doorstaan.

Welke rouwtaken heeft een achterblijvende te vervullen?

Na het verlies zien we vaak dat er een hevig verdriet met veel huilen optreedt. Ook komt er nogal eens angst en opwinding voor. Men lijdt aan slapeloosheid en heeft geen zin in eten. De verschijnselen lijken wel op die van een depressiviteit. Het heeft echter veel meer te maken met het feit dat iemand uit het evenwicht is geslagen. Alle arbeid die moet worden verricht dient ervoor om weer in evenwicht te komen.

Rouwtaken

In de eerste plaats dient men de realiteit van het verlies te aanvaarden. Het is nodig om bewust ermee bezig te zijn, om te bedenken dat de overledene nooit meer terugkomt. Dat kost erg veel moeite. Men heeft vaak de neiging om de dood te ontkennen, hoort weer de stem en ziet hem of haar weer lopen. Het is heel normaal dat deze beelden aanwezig zijn. Toch zal men moeten proberen onder ogen te zien dat het afscheid definitief is. Een tweede taak is om de pijn van het verlies te ervaren. Dit is nog moeilijker dan het vorige. Pijn probeer je immers zoveel mogelijk te vermijden. Toch kan het niet anders; men moet door de pijn van het verlies heen. Men moet er bewust aan werken om de pijn te voelen, om toe te laten dat men gekweld wordt door verdriet. Het kan niet zo zijn dat een verlies goed wordt verwerkt als men telkens maar de pijn wegdrukt.

Als derde rouwarbeid krijgen we te maken met het aanpassingsproces aan de omgeving. Men moet zich gaan realiseren dat men verder moet zonder partner, zonder degene waarvan men zoveel heeft gehouden. Dit vergt ook veel energie. Soms moet men dingen leren die anders de ander altijd deed: administratieve of huishoudelijke zaken.

Een laatste taak is om weer energie te steken in het opbouwen van nieuwe relaties. Men moet zich bewust losmaken van de overledene en energie gaan stoppen in relaties met anderen.

Lang duren

Als we zo eens nagaan hoeveel energie het kost om weer in evenwicht te komen, zal het niet verbazen dat rouwen lang kan duren. Het verdriet moet zijn tijd hebben en het is niet abnormaal dat pas na een paar jaar men iets over het verdriet heen is. Sommigen komen er zelfs nooit overheen en blijven steken in de onvoltooide rouwtaken. Dit belemmert de groei en ontwikkeling.

De psycholoog Keirse zegt dat men pas van een voltooid rouwproces kan spreken als alle vier rouwtaken zijn voltooid. Het einde is dan een 'integratie' in een nieuwe leefwereld. De persoon kan aan de overledene denken zonder pijn, zonder van streek te raken. Vergeten kan echter nooit. Men zal over de overledene moeten blijven spreken.

Rouwen moet dus tijd hebben, maar mogen we dan stellen dat die tijd alle wonden heelt? Zo is het niet. Mensen hebben vaak de neiging om tegen de rouwende te zeggen dat er wel weer betere tijden komen. We kunnen hier spreken van vluchtgedrag van de omgeving. Men durft eigenlijk niet met de achterblijvende over diens verdriet te spreken. De tijd heelt niet alle wonden. Men moet er zelf aan werken, maar men moet ook steun krijgen van anderen.

Het heeft jaren geduurd voor de 38-jarige vrouw die ik in het begin noemde, zichzelf kon redden. Pas na vier jaar ging ze zich weer met haar omgeving bemoeien. In die omgeving sprak men over haar in de zin dat ze teveel zelfmedelijden zou hebben. Ze werd door niemand geholpen. Ook de gemeente bemoeide zich niet meer met haar. Pas toen ze hulp kreeg van een maatschappelijk werker, is ze gaan inzien dat ze zelf aan haar probleem moest werken. Het 'omzien naar elkaar' heeft bij haar volledig gefaald.

Mensen die alleen achterblijven voelen zich vaak nog eenzamer omdat ze niet worden begrepen door anderen. Dat maakt het voor hen nog moeilijker om weer goed in evenwicht te komen.

Dit artikel, geschreven door Doeke Post, knipten wij uit het 'CENTRAAL WEEKBLAD'. Het snijdt een veelzijdig onderwerp aan, dat zeker aktueel genoemd mag worden. Hoe gauw en hoe lang kan een rouwende medemens zich niet opsluiten binnen de enge cirkel van zijn intens verdriet! De reactie van de buitenwacht daarop is zonder meer duidelijk. Men verbreekt vaak het kontakt. Ergens begrijpelijk! En toch klemmt de vraag of wij per se moeten kapituleren voor de distantie, die iemand, die met zijn gemis niet kan klaarkomen, ten opzichte van de anderen schept. Moet zo iemand eigenlijk niet beschermd worden tegen zichzelf?!

Moeten wij tegen de mens in nood bij herhaald appèl niet zeggen, dat wij het kontakt begeren om alleen maar klankbord te zijn?! Misschien komt er dan door Gods goede hand toch een opening en kunnen wij zó iets voor de ander, die een gevangene geworden is van zichzelf, betekenen!

Enschede

O. Mooiweer



H.G. Geertsema, Eck en Wiel

Hoe spreekt God tot ons in de bijbel? (2)

(Referaat voor de ledenvergadering van de persvereniging van Opbouw¹)

Eerbiedige luisterhouding

De eerste opmerking over onze houding, hoe we met deze vragen omgaan. In die houding zijn denk ik twee of drie elementen noodzakelijk. In de eerste plaats is dat geloof, de houding die ik in het eerste deel van mijn verhaal heb duidelijk gemaakt: het staan in de relatie tot God, met eerbied luisterend. God spreekt tot ons door mensen, maar het is God die spreekt en daar hangt onze relatie met God van af. In de tweede plaats is openheid nodig. Dat de Bijbel het Woord van God is, geeft niet van tevoren antwoord op alle vragen hoe de Bijbel het Woord van God is. Er is dus een houding van openheid nodig om te kijken hoe de Bijbel zichzelf geeft, hoe God mensen gebruikt. Wat dat betreft, als ik even terugkom op de vragen die door wetenschappelijk onderzoek zijn opgekomen, veel van wat daarin naar voren wordt gebracht, heeft niet als achtergrond de geloofshouding, de eerbiedige omgang met de Bijbel als een Woord van God door mensen. Tegelijk, als we die ongeloofofhouding radicaal afwijzen, betekent dat niet dat een dergelijk onderzoek niet dingen naar voren brengt, naar boven brengt in de Bijbel zelf, waar we niet zelf ook aandacht aan zouden moeten geven. Alsof de ongeloofofhouding voldoende zou zijn om te zeggen: we hoeven met de resultaten ervan geen rekening te houden. Voor zover die echt voortkomen uit die ongeloofofhouding is duidelijk dat dat kan, voor zover er serieus naar de Bijbel, als boek, is gekeken, kunnen we ons niet zomaar van die resultaten afmaken, zullen we er eerlijk mee moeten omgaan.

Twee redenen de vragen te bespreken

Een tweede opmerking. Soms wordt gezegd: moeten we ons wel met dit soort vragen bezighouden? Daarbij gaat het natuurlijk niet zozeer om praktische vragen – rondom de vrouw in het ambt, het is duidelijk dat we ons met die vraag bezig moeten houden – maar om de meer wetenschappelijke kant. Leidt dat niet tot verwarring en wordt dan de aandacht niet van de hoofdzaak afgeleid? Ik zou daar dit op willen zeggen: inderdaad, in het omgaan met deze vragen zal voorzichtigheid en zorgvuldigheid in het oog moeten worden gehouden en worden betracht, maar we zullen niet om die vragen heen kunnen. Er zijn denk ik ruwweg twee redenen ervoor aan te geven: De eerste reden ligt in wat je zou kunnen noemen intellectuele integriteit. Predikanten, theo-

logen, maar ook anderen die om wat voor reden dan ook zich met die kanten van de Bijbel bezighouden, zullen hun ogen niet kunnen sluiten voor wat ze tegenkomen en als het vragen oproept zullen die vragen onder ogen gezien moeten worden. In dit verband vind ik nog steeds heel boeiend de wijze waarop de grote gereformeerde dogmaticus Herman Bavinck in zijn Gereformeerde Dogmatiek (Bavincks gereformeerd-zijn is denk ik onbetwist) omgaat met deze vragen. Bavinck zegt enerzijds duidelijk: ik houd vast daaraan dat de Bijbel het Woord van God is. Hij blijft staan in de geloofshouding. Tegelijk erkent hij dat er in het wetenschappelijk onderzoek van zijn tijd dingen naar voren gekomen zijn die de gangbare voorstelling van de Bijbel als Woord van God aantasten en hij laat dat probleem staan als een scherp probleem zonder dat hij daar een oplossing voor heeft. Hij neemt het probleem serieus. Intellectuele integriteit, het serieus nemen van de vragen die er zijn, is denk ik iets dat voor christenen wezenlijk is, want het hoort tot de waarachtigheid waar de Bijbel zelf over spreekt.

De tweede reden, niet los daarvan, is pastoraal. Want deze vragen raken niet alleen de vakmensen, zij raken ook de gemeente. Ik weet niet of u die autobiografische schets van Maarten 't Hart ooit gelezen hebt. Wat mij daarvan is bijgebleven is dat hij schrijft te zijn opgevoed in een heel kerkelijk gereformeerd milieu, waarin de Bijbel voortdurend als heel onproblematisch is voorgesteld. Hij leeft daarin mee tot hij op een gegeven moment iets leest over wetenschappelijk onderzoek. De vragen die er zijn, de andere benadering die wordt gevolgd. En toen voelde hij zich diep bedrogen door de kerk. Dat heeft met intellectuele integriteit te maken, maar ik denk dat we ook pastoraal als kerk moeten oppassen dat we ons niet isoleren van wat er in de samenleving om ons heen aan de orde is.

En het is niet alleen Maarten 't Hart die daar mee te maken heeft. Het zijn de leerlingen op middelbare scholen, het zijn studenten in het hoger onderwijs. Zij komen met een volstrekt andere benadering van allerlei dingen in aanraking. En dan kan het zijn dat er een volgestrekte kloof is tussen de wereld waarmee ze dan in contact komen en de wereld die ze vanuit de kerkelijke gemeente hebben meegemaakt. En ik denk dat het wezenlijk is dat jongeren, maar ook ouderen, in zo'n situatie geleerd hebben te onderschei-

den tussen vragen waar je verschillend over kunt denken, waar onderzoek en argumenten beslissen, waar je niet a priori een bepaalde mening hoeft te hebben, zonder dat die vragen daarmee onbelangrijk zijn, en vragen die beslissend zijn voor het geloof. Om een voorbeeld te geven, in verband met Genesis 1 en 2: beslissend is dat wij mensen niet als mens in het universum staan, een wereld die zich door tijd en toeval of door wat dan ook heeft ontwikkeld, maar dat we als mensen staan in de schepping van God. Dat is beslissend. Niet hoe oud de aarde is, hoe de schepping, de wording in de tijd tot stand gekomen is, dat is niet beslissend voor het geloof. Ik denk dat het wezenlijk is dat jongeren, dat de gemeente dat leert te onderscheiden.

En om iets te zeggen over het probleem waar onze kerken op dit ogenblik mee bezig zijn en waarover duidelijk verschillend gedacht wordt – de vrouw in het ambt –: wezenlijk is niet, Bijbels gezien – althans dat is mijn overtuiging – hoe je daar verder ook over denkt, of het kan, een vrouwelijke ouderling, diaken, predikant – ik ga nu wat verder dan de discussie in onze kerken – maar wezenlijk is dat we als man of vrouw, schepsel van God, geroepen zijn de wil van God te zoeken en zo heilig te leven. Dat is beslissend. Ik denk dat het wezenlijk is dat duidelijk wordt waar de geloofsbeslissingen vallen en dat daarvanuit, vanuit dat uitgangspunt, een weg gezocht wordt.

Samengevat: wezenlijk is dat we ons niet onnodig vervreemden van de tijd waarin we geroepen zijn gemeente te zijn. Dat geldt naar binnen en dat geldt ook naar buiten. Je zou kunnen zeggen: ook dit heeft te maken met de Joden een Jood en de Grieken een Griek zijn terwille van het evangelie (waarbij ik mij realiseer dat dat soms ook risico's met zich mee kan brengen).

Een relatie is concreet in een situatie

De volgende drie opmerkingen geven de richting aan waarin ik zelf een antwoord zoek voor de spanning die zich hier kan voordoen. God spreekt door mensen in een bepaalde tijd en het is GOD die spreekt, de Zender, Spreker achter de boodschapper. In de eerste plaats, juist wat ik benadrukte in het eerste deel van mijn verhaal, dat het gaat om het leven in de relatie met God, betekent dat het spreken van de Bijbel te maken heeft



met de concrete situatie waarin wij leven. Leven in een relatie gebeurt in de concrete omstandigheden van ons bestaan. Binnen de horizon van onze eigen tijd, van ons persoonlijk leven. Dat zou kunnen betekenen, dat als ik kijk naar de geschiedenis die het Oude Testament bestrijkt, dat inderdaad soms die geschiedenis geschreven of verteld wordt vanuit het perspectief van de tijd waarin het boek tot stand gekomen is. Het is duidelijk dat een boek als Kronieken, om maar een voorbeeld te geven, ontstaan is na de ballingschap. Daar begint het zelfs mee. Als dat de actuele situatie is van waaruit het boek geschreven is, zou dat dan geen betekenis kunnen hebben voor de wijze waarop de geschiedenis wordt beschreven? Omdat die geschiedenis wordt beschreven, ja inderdaad ook omdat God in die geschiedenis gewerkt heeft – de concrete situatie staat niet los van heel de tijd, er is gedenken en verwachten – maar toch, het gaat niet om objectieve feitenbeschrijving, het gaat om het verstaan van de geschiedenis in verband met het kennen en dienen van God in de eigen situatie.

Misschien zou ik, om kort aan te duiden wat ik bedoel, kunnen wijzen op de wijze waarop schilders in de middeleeuwen de Bijbelse verhalen schilderden. Die deden dat niet in een poging om zo 'historisch betrouwbaar' mogelijk de klederdracht en de historische omstandigheden aan te duiden, nee, ze deden het door de verhalen in de context van de eigen tijd te plaatsen. In de eigen klederdracht om de eigen betrokkenheid daarmee duidelijk te maken. Dat zou waar het om gaat in die geschiedenis en onze betrokkenheid daarbij wel eens veel beter tot zijn recht kunnen laten komen dan wanneer geprobeerd was in onze moderne zin zo precies mogelijk aan te geven hoe alles precies gebeurde. Dat schept een afstand, waardoor juist waarom het gaat weleens op de achtergrond zou kunnen raken.

Mogelijkheden en beperkingen van concrete mensen

De vierde opmerking is een tweede element van de richting van waarin ik de oplossing zoek. God spreekt door mensen. Ook dat heeft te maken met de concrete situatie waarin we leven en waarin God tot ons spreekt. Concrete mensen geven mogelijkheden en beperkingen wil het woord echt in de situatie functioneren.

Wat betreft die mogelijkheden: laat ik een paar voorbeelden noemen. God spreekt tot Israël door de profeet Hosea. U kent wellicht de eerste hoofdstukken uit het boek Hosea. De profeet moet een vrouw van twijfelachtige achtergrond nemen. Een tempelprostituée. Het is zeker niet gemakkelijk geweest voor Hosea in zo'n huwelijksrelatie te leven. Met dat huwelijk moest Hosea aangeven voor Israël hoe de relatie is van Israël naar de Here God. U kunt zich voorstellen dat als Hosea vanuit zijn eigen concrete

situatie dit zegt naar Israël, hoe diep geladen zijn woorden dan worden. Hij wordt met zijn eigen persoonlijke beleving ingeschakeld om het Woord van God te brengen, opdat het niet zou klinken als een objectief feitelijk woord, maar opdat klemmend en indringend het diep pijnlijke ervan bij Israël overkomt.

Een ander voorbeeld is de profeet Jeremia. Jeremia heeft, dat blijkt al in het eerste hoofdstuk, vooral een boodschap van oordeel moeten brengen. Als wat hij moet zeggen, getypeerd wordt, komen er eerst vier woorden voor oordeel en dan twee woorden voor herstel en belofte. Jeremia, dat blijkt uit het hele boek, had een zeer kwetsbaar karakter. Waarom kiest God iemand met zo'n kwetsbaar karakter om zo'n harde boodschap te brengen? Ik denk opdat in de wijze waarop Jeremia zijn boodschap brengt, duidelijk wordt hoe kwetsbaar God zelf daarin is. Als Hij een boodschap van oordeel laat brengen – en dat ook gaat uitvoeren – over het volk dat Hij heeft uitgekozen, wordt het karakter van Jeremia in het brengen van het Woord van God ingeschakeld. Dat komt niet in mindering op het Woord van God, nee, het is juist instrument, het verwijst naar iets van God zelf.

Een derde voorbeeld is Paulus. Paulus met zijn levensweg, die de gemeente vervolgd heeft en die, denk ik, juist daardoor begrepen heeft wat genade is en hoe diep genade het evangelie van Jezus Christus bepaalt. En zo zou ik door kunnen gaan. De concrete mensen met hun levensverhaal gebruikt God juist om het persoonlijke van de relatie van Hem tot ons te laten horen, die te laten doorklinken. Maar er zijn natuurlijk ook beperkingen. Als God mensen zo concreet gebruikt, dan is daar ook de horizon van hun kennis, hun wereldbeeld. Misschien zelfs soms hun ethische opvattingen, of hun idee van oorlogsrecht.

Het is niet verwonderlijk dat wij moeite hebben met de wijze waarop Israël oorlog gevoerd heeft en de wijze waarop dan gesproken wordt van overwinningen die God geeft. Ik wil niet zeggen dat God die overwinningen niet heeft gegeven, het gaat me erom dat in het spreken daarover in het bijbelse verhaal misschien toch wel de horizon van de tijd meesprekt.

Dus, met de concrete situatie zijn ook beperkingen gegeven. En daar sluit mijn derde punt – dat is mijn vijfde opmerking – bij aan.

Wezenlijk voor het goede gebruik van de Bijbel, het luisteren naar de Bijbel als het Woord van God, is, denk ik, dat we de Bijbel niet op zichzelf zien, maar zoals dat in Psalm 119 staat: als een licht op ons pad en een lamp voor onze voet. Dat wil zeggen, bij dat licht kijken we naar de werkelijkheid. Om het heel scherp te zeggen: wie een weg gaat en daarbij in het licht kijkt, zal niet ver komen. Als je een weg gaat, zul je naar het pad moeten kijken bij het licht dat je hebt. En dan is het

belangrijk dat hier niet eens gesproken wordt van het licht als zonlicht, waarbij alles overduidelijk is, maar van een lamp. Dat is dan niet een schijnwerper waarbij alles in het volle licht wordt gezet, maar een olielampje. Daarbij zie je een paar meter van het pad dat je moet gaan. Dat betekent, daar gaat het me om, dat we als we luisteren naar de Bijbel als het Woord van God we tegelijk nauwkeurig op de werkelijkheid moeten letten. De werkelijkheid die Gods schepping is en die juist in het licht van de Schrift weer als zodanig herkend kan worden.

Maar zou dit niet betekenen dat bijvoorbeeld het antwoord op de vraag hoe in de tijd dingen tot ontwikkeling zijn gekomen, dat dat niet iets is dat het licht zelf probeert te vertellen maar dat we in het licht van de Schrift dat de Bijbel Gods schepping is, onderzoek mogen doen en dat dan ons wereldbeeld legitiem kan veranderen zonder dat – indien dat verandering betekent ten opzichte van het wereldbeeld van de Bijbel – dat Bijbelkritiek is. Als dat zo is, kunnen we dan niet wat vrijmoediger staan tegenover de Bijbel? Gen. 1 spreekt van de wateren boven het uitspansel: Ik denk, maar ik ben geen deskundige, dat dat te maken heeft met het wereldbeeld van die tijd. Maar het serieus nemen van Gen. 1 als het Woord van God betekent toch niet dat we dat op de een of andere manier moeten inpassen in ons eigen wereldbeeld, alsof we de kennis die we nu hebben opzij zouden moeten zetten? We kunnen toch rustig erkennen: dat is gesproken vanuit de horizon van die tijd?

Waarom door mensen?

Tot slot: Waarom spreekt God door mensen? Laat ik daar drie dingen van mogen zeggen.

Misschien wel in de eerste plaats juist vanwege het persoonlijke van Gods betrokkenheid en van onze betrokkenheid zoals God die wil. Ik wees op Hosea, Jeremia, Paulus. Opdat we met ons *leven* antwoorden en dan ook vanuit ons leven dat woord weer kunnen doorgeven. Zelf ermee bezig zijn als Hosea, zoals Jeremia, in onze situatie. Omgaan met God en van daaruit het woord doorgeven naar anderen. Zoals Petrus het in het algemeen schrijft: woorden spoken als van God. Omdat we geschapen zijn naar het beeld van God en God zo ook weer door ons tot anderen wil spreken. Is het niet dat element waarom God door mensen spreekt?

Een tweede. Er zijn bepaalde passages in de Bijbel die erop wijzen dat we het ook niet aan zouden kunnen als God rechtstreeks tot ons zou spreken. Een voorbeeld daarvan is Ex. 20, als God met de tien geboden komt. Dan spreekt God rechtstreeks tot Israël en Israël kan het niet verdragen. Het is te zwaar, te overweldigend. En dan zeggen ze tegen Mozes: Laat God door u tot ons spreken. Dat klinkt in die situatie niet als een tekort van Israël, maar als een besef van het overweldigende



van God. Zouden wij dat aankunnen, als God met het gewicht van Zijn woord zo tot ons zou spreken? Hebben we niet de weg nodig zoals Hebr. 1:1 die aanwijst: Vroeger en op verschillende wijze door de profeten en nu in het laatst door de Zoon, die mens geworden is?

En dat leidt me tot een derde. Ik vraag me af – ik zeg het voorzichtig – of God niet deze weg met ons gaat, omdat we eerst de geschiedenis nodig hebben om Hem te leren kennen, voordat we van aangezicht tot aangezicht Hem kunnen ontmoeten, het perspectief zoals dat heel duidelijk in het Nieuwe Testament naar voren komt. Daar gaan we naartoe. Heeft God de mens van het begin daar niet op aangelegd? Maar is het niet zo, ook afgedacht van de zonde (als ik zo even mag speculeren), dat de mens eerst een weg moet gaan om dat aan te kunnen? Zoals twee mensen eerst elkaar moeten leren kennen, voordat ze samen kunnen gaan leven. Hebben wij als mensen niet die weg nodig – dat we God eerst in Zijn hart hebben gezien, zoals Hij dat in Jezus Christus heeft getoond – voordat we van aangezicht tot aangezicht met Hem kunnen omgaan?

1 Bovenstaand refereert is van de band af uitgetikt door A. Rietveld-Oostenbrink; de stijl van het gesproken woord is daardoor gehandhaafd.



Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Wees wijs met de wijsheid

H.J.J. Feenstra; *'Wees wijs met de wijsheid!'* – Uitgeverij Woord en Wereld, Ermelo – 61 pag., f 13,95.

Getuige de inleiding wil dit boekje de lezer enthousiast maken voor het Bijbelboek Spreuken. In dat gedeelte van Gods Woord wordt ons immers met name de levenskunst aangeleerd. De auteur van dit boekje, vrijgemaakt-gereformeerd predikant te Berkel en Rodenrijs, beperkt zich tot de behandeling van de eerste negen hoofdstukken van Spreuken. Hij geeft een goede uitleg en hanteert daarbij een schrijfstijl, die enigszins populair getint is. Ik vind dat een voordeel! De schrijver heeft immers in de eerste plaats de jongeren op het oog. Er wordt steeds verwezen naar andere Schriftgevens. Daardoor is dit materiaal des te meer bruikbaar voor persoonlijke Bijbelstudie en voor verenigingsavonden. Feenstra laat zien wat de opzet is

van dit gedeelte van de Bijbel. Hij trekt lijnen naar het N.T. en vraagt volle aandacht voor de Christus, die als de ware Wijze ook dit boek Spreuken vervuld heeft. Ds. Feenstra weet een en ander op een originele wijze te verwoorden. Ik geef enkele voorbeelden:

„Gij zult het uw kinderen inprenten”, lezen we in de Bijbel. Een sprekende typering! Je moet in het binnenste van je kinderen een 'prent' aanbrengen, een graveersel. Streepje voor streepje, puntje voor puntje. Je moet ze stempelen, vormen.” (p.21).

„Wie in wijsheid te kort schiet, moet God erom bidden, leren we van Jakobus. Maar dat bidden is niet: magie bedrijven. Formules uitspreken en dan bij toverslag wijsheid krijgen. Dat bidden zal moeten zijn een vragen om zegen over het gebruik van de middelen, die de Here ons in handen geeft om aan die wijsheid te komen!” (p. 26)

„Sex is niet de sleutel naar het paradijs ... Hoe broodnodig is de leiding van de wijsheid! Want vreemdgaan leidt naar doodgaan” (p.28).

„Liefde is een continu-bedrijf, een lopende band, want het is: liefde EN trouw” (p.31). De exegese van Spreuken 3:6 is uitstekend! (p.32). Wél valt te betreuren, dat b.v. een tekst als Spreuken 26:4,5, die niet zo gemakkelijk te verklaren is, maar even voor het voetlicht komt terwijl dan vlot wordt overgeschakeld naar de bedoeling van de gelijkenissen van de Here Jezus (p.15). Hetzelfde treffen we aan als Spreuken 31 wordt genoemd. Ook dan weer een snelle sprong naar de nieuwe wereld.

Onze slotkonklusie is, dat het boekje van collega Feenstra heel wat biedt waarmee wij aan het werk kunnen gaan. Daarom bevelen wij het dan ook hartelijk aan! Wél is het een bezwaar, dat het tamelijk beknopt is. We zullen daarom voor verdere studie ons moeten wenden tot het kapitale boek van Ds. F. van Deursen waarin hij tekst voor tekst nagaat wat de inhoudelijke betekenis is van dit deel van de Godsopenbaring!



Ontvangen

Hans Werkman,
Lijst van christelijke literatuur.
(vooral van 1945 tot 1990).

28 blz., f 5,-
Uitg. C. van Baardewijk, Prentsnijdershorst 204, 7328 VE Apeldoorn
Te bestellen door overmaking van f 6,20 (inkl. porti) op 692060316, t.n.v. C. en E.J. v. Baardewijk, Apeldoorn (giro NMB-bank: 826319)

D. Koole en dr. W.H. Velema (red.),
Zichtbare liefde van Christus.

Het diakonaat in de gemeente.
245 blz., f 39,90
ISBN 9029709553
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Margreet Gouwens-de Gier,
Tussen vrees en hoop.

Over de mogelijkheid van pastoraat bij mensen met fobieën.
105 blz., f 19,90
ISBN 9024234786
Uitg. Kok, Kampen

Dr. H. Vreekamp,
Een onbedachte verhouding.

De plaats van Israël in een kerkelijke dogmatiek.
(Verkenning en bezinning, deel 3)
86 blz., f 16,90
ISBN 9024265266
Uitg. Kok, Kampen

Drs. A.G. Knevel (red.),
Hemel of hel.

Onze eeuwige bestemming. (Theologische Verkenningen, Bijbel en praktijk)
112 blz., f 18,50
ISBN 9029710063
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen (i.s.m. EO, Hilversum)

Lex Grandia,
Het hart van de zaak.

(Overdenkingen)
48 blz., f 10,90
ISBN 9024233798
Uitg. Kok, Kampen

Dr. J. Rinzema,
Het verhaal verder vertellen...

Beschouwingen over communicatievragen in de geloofsoverdracht.
107 blz., f 18,50
ISBN 9024265371
Uitg. Kok, Kampen

Drs. H. Altena,
In al uw wegen.

Een motivatie tot een christelijke pedagogiek.
117 blz., f 22,50
ISBN 9024233097
Uitg. Kok, Kampen

Greg Officer,
Praktisch christen-zijn.

Een studieboekje over de Jakobusbrief voor vromen en radicalen.
46 blz., f 9,90
ISBN 9024282608
Uitg. Kok, Kampen

G.J. Bos,
Aan de kant van de Weg.

Verhalen over ontmoetingen met Jezus.
48 blz., f 11,90
ISBN 9071864146
Uitg. Merweboek, Sliedrecht

Hanna Visser,
Uit het grensgebied.

Gedachten en gedichten.
40 blz., f 11,90
ISBN 907186409x
Uitg. Merweboek, Sliedrecht



G.A. v.d. Spek-Begemann,
Job, het troostboek voor Israël.

Een bijbelstudie.

152 blz., f 22,50

ISBN 9023914473

Uitg. Boekencentrum, 's-Gravenhage

P. van Gurp,

K. Schilder: Christus en Cultuur.

(Woord en Wereld, 15)

72 blz.

ISBN 9060479505

Uitg. Woord en Wereld/

Oosterbaan en Le Cointre, Goes



Kerknieuws

Kerkdiensten in Enschede

De kerkeraden van Enschede-Noord en Enschede-Zuid delen u mede, dat in de vakantietijd de kerkdiensten gezamenlijk worden gehouden van 14 juli t/m 4 augustus.

De diensten worden gehouden 's morgens in de Lasonderkerk, Lasonder-singel 102, aanvang 9.30 uur en 's middags in de Vredeskerk, dr. J. Wagenaarstraat 6, hoek Varviksingel, om 17.00 uur.

Vakantiegeëngangers zijn van harte welkom!

Stichting Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk (NGJ)

Sinds 4 mei is het dagelijks bestuur als volgt samengesteld:

Jan Marius Louwerse, voorzitter.
Joke Camfferman, secretaris, Schouwenselaan 61, 1181 KA Amstelveen, tel.: 020-6415209.

Frederik de Rooy, penningmeester.

Fred Blokhuis, algemeen adjunct.

Dirk van der Molen.

Antheun Janse.

Kees Huizenga.

Ned. Geref. Kerk van Zwartsluis

De preekvoorziening wordt verzorgd door mevr. H. Winter-Knoppers, Purperreigerlaan 37, 8064 DA Zwartsluis. Tel.: 05208-67852.

Kort verslag regio Nd.-Nederland

Wij citeren uit het kort verslag van de voortgezette regionale vergadering van Ned. geref. kerken in Noord-Nederland op 10 juni 1991 ondermeer het volgende:

De bespreking van het bezwaarschrift van de kerk van Heerenveen tegen het in 1989 aangenomen ondertekeningsformulier voor dienaren des Woords wordt voortgezet.

De vergadering besluit de bespreking

over het onderhavige formulier te heropenen en spreekt uit, dat elk regionaal aangenomen ondertekeningsformulier een voorlopig karakter zal hebben en ter toetsing zal worden voorgelegd aan de kerken in landelijke vergadering bijeen. Tevens wordt besloten een commissie te benoemen, die zal onderzoeken of een duidelijker formulering is vast te stellen van artikel 2 van het aangenomen formulier en die daarover zal rapporteren aan de volgende regionale vergadering op 11 november 1991.

De broeders D. Holwerda te Zuidhorn, C. Huizinga te Heerenveen en P. Kurpershoek te Assen wordt gevraagd in die commissie zitting te nemen.

Ned. Geref. Kerk van Maastricht

Gaat u op vakantie naar Zuid-Limburg?

Zo ja, dan willen wij u graag attenderen op de kerkdiensten van onze kerk.

Tweemaal per zondag is er dienst: 's morgens om 9.00 uur en 's middags om 17.00 uur. Na de morgendienst kunt u ook nog, onder het genot van

een kopje koffie gezellig napraten en contacten leggen met andere vakantiegeëngangers en gemeenteleden.

De diensten worden gehouden in de 'Waalse Kerk', Pieterstraat 6. Voor telefonische inlichtingen kunt u terecht bij de heer J.K. Smelik. Tel.: 043-211375. U bent van harte welkom!

Medeleven militairen Golfoorlog

Een bedankje is op zijn plaats voor een ieder, die aan ons en onze families hebben gedacht ten tijde van de Golfcrisis, waarbij wij min of meer betrokken waren.

Wij hebben erg veel post gehad van mensen uit Groningen tot Zeeland.

Het heeft ons goed gedaan, niet alleen de kaartjes, maar ook de bemoedigende en opbeurende woorden. Nogmaals hartelijk dank!

Namens hen, die in Turkije waren:

ds. J.J. Sijl

Namens hen, die in Israël waren: AOO E.M. Schoneveld

Ned. Geref. Kerk van Wormer

Het scribaat berust thans bij de heer D.J. Dirkmaat, Roze Ven 26, 1531 LX Wormer.

STAGG!

Samenwerking in de christelijke ambulante geestelijke gezondheidszorg
Met ingang van 1 juni 1991 verandert het hulpverleningswerk van de stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk van naam. Vanaf die datum werkt deze stichting samen met de Christelijke Gereformeerde zusterinstelling Het Anker.

Hoewel beide stichtingen juridisch blijven bestaan is op het vlak van de hulpverlening sprake van volledige integratie:

– de medewerkers vormen één team;

- de medewerkers zijn bereikbaar onder één naam;
- de medewerkers zijn gehuisvest in één pand in Houten.

Met het oog op die vergaande samenwerking is er voor gekozen de hulpverlening onder één nieuwe naam te bundelen, namelijk: STAGG.

STAGG staat voor: Stichtingen voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg van de Christelijke Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde Kerken.

De beide instellingen werkten vanaf 1989 reeds op enkele punten samen. Men verwees naar elkaar door en er waren gezamenlijke teamvergaderingen. In deze periode is gebleken dat de wijze van hulpverlening bij beide instellingen uitstekend op elkaar aansloot. Dit maakte de stap naar verdere integratie eenvoudig.

De samenwerking kent direct enkele voordelen. Binnen het nieuwe team van 5 deskundigen zijn meer verschillende disciplines vertegenwoordigd. Dat komt de hulpverlening ten goede. Als gevolg van de samenwerking kan een zesde medewerker worden aangevraagd. Dit is van belang om de bestaande wachtlijsten bij beide instellingen te kunnen wegwerken.

Tenslotte is een voordeel dat de STAGG over drie kantoren verspreid over het land kan beschikken, namelijk te Houten, Zwolle en Dordrecht. Hierdoor kan in veel gevallen efficiënter hulp geboden worden.

Ned. Geref. Kerk van Gorinchem

De kerken van Almkerk/Werkendam en Gorinchem berichten, dat ds. G. van Atten met ingang van 11 februari jl. eervol emeritaat is verleend. Hij heeft in de kerken van Almkerk/Werkendam, Gorinchem en Hardinxveld/Giesendam sinds 15 mei 1971 trouw Gods Woord bediend. Door ziekte moest hij hiermede echter stoppen, zodat het emeritaat werd aangevraagd.

Studeren in Wageningen

In Wageningen willen we graag weten welke Ned. geref. eerstejaarsstudenten we in augustus kunnen verwachten.

Het is prettig als jullie contact met ons wilt opnemen. Fam. Bos, tel: 08370-13185.

Ned. Geref. Kerk van Rotterdam-Overschie

Drs. L.G. Compagnie, predikant van de gemeente Zaandam-Oost Zaan, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep voor de wijk Oost, aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Eindhoven

In de komende zomermaanden wordt weer een aantal diensten gekombineerd met die van onze Christelijke Gereformeerde zustergemeente.

Op 21 en 28 juli en 4 en 11 augustus worden gekombineerde morgendiensten gehouden in het gebouw van de



Chr. Geref. Kerk aan de Schootse-straat nr. 47 te Eindhoven. Deze diensten beginnen om 9.30 uur.
Op 7, 14, 21 en 28 juli en 4, 1 en 18 augustus worden gekombineerde middagdiensten gehouden in het Ned. Geref. kerkgebouw aan het Frederik Hendrikplein 35, aanvang 17.00 uur.

Ned. Geref. Kerk van Arnhem

In de maand juli en op 25 augustus beginnen de kerkdiensten om 08.45 en 19.00 uur.

In deze periode is er oppasdienst tijdens de morgendienst. De diensten worden gehouden in het kerkgebouw van de Doopsgezinde Gemeente, Weverstraat 15 te Arnhem.

De Weverstraat ligt in het voetgangersgebied in het centrum van Arnhem, vlakbij de Eusebiuskerk. Op de zondagen 4, 11 en 18 augustus beginnen de kerkdiensten om 09.30 en 19.00 uur.

Deze diensten worden gehouden in de Christelijke Gereformeerde Kerk, Parkstraat 74 in Arnhem.

De Parkstraat is te bereiken door vanaf het Velperplein (Muis Sacrum) het bord richting Velp te volgen, via de Steenstraat. In de Steenstraat de tweede straat rechts (Spijkerlaan) inslaan en dan de derde straat links inrijden.

De diensten op de zondagen 14 juli tot en met 18 augustus zijn gezamenlijke diensten met de Christelijke Gereformeerde Kerk te Arnhem.



Evangelisatie met rijnsimulator

DOORN – Agapè heeft een nieuwe vorm van evangelisatie geïntroduceerd: in de vorm van een rij-examen. Het nieuwe programma heet 'Trip into life' en er wordt gebruik gemaakt van een rijnsimulator. Kerken en gemeen-

ten kunnen er met ingang van het zomerseizoen gebruik van maken. De rijnsimulator kan tevens meereizen met de 'Er-is-hoop'-bus van Agapè. Een 'Trip into life' bestaat uit een rijtest op de simulator en een stuk theorie. Aan de hand van verkeersborden wordt aan de 'kandidaat' gevraagd wat de betekenis van die borden is, wat voor betekenis ze voor het leven kunnen hebben en tot slot wat voor antwoorden de bijbel geeft op de vragen die aan de kandidaat zijn gesteld. Na het afleggen van de test krijgt de 'kandidaat' een certificaat. Agapè wil de rijnsimulator vooral gaan gebruiken op scholen. Van 8 tot 17 juli komt een team van Engelse christenen naar Nederland om met de rijnsimulator een evangelisatie-actie te houden in Lelystad en Deventer. (Agapè) Voor meer informatie: Arjan Treuren, tel.: 055-414404.

kort en goed:
kerk
KERK: wekelijks magazine met nieuws en achtergronden over kerken en christelijke organisaties
Proef: 5 nummers voor f 6,50. Bel: 03420-10790

Ned. Geref. Kerk BREDA
Welke

predikant

die zijn vakantie in de omgeving van Breda doorbrengt kan op zondag 4 augustus voorgaan?

Tel. 076-417727

Deuteronomium 31:8

31-7-1941

31-7-1991

50 jaar getrouwd.

D. van Voornveld

en

P. van Voornveld-de Vente

Vijftig jaar samen.

Met kinderen, kleinkinderen
en achterkleinkind

danken we de Here, onze God.

Hij was er,

Hij is er, en

Hij zal er zijn.

U bent van harte welkom op de receptie, die gegeven wordt op de zaterdag 3 augustus 1991 in de aula van het Pieter Nieuwland College, Nobelweg 6, Amsterdam-O, van 16.00 tot 18.00 uur. (Op loop-afstand van het Amstelstation)

Pythagorasstraat 56a
1098 GD Amsterdam.
020-6932811

„...loof den Here, mijn ziel, en vergeet niet een van zijn weldaden; die al uw ongerechtigheid vergeeft, die al uw krankheden geneest, die uw leven verlost van de groeve...”

Psalm 103: 2-4

Heden is in haar Heer en Heiland ontslapen mijn zeer geliefde vrouw, onze lieve en zorgzame moeder en grootmoeder

WILHELMINA GEERTRUIDA ISABELLA BAAS-BLOK

in de leeftijd van 68 jaar.

Wij zijn wel erg verdrietig omdat zij niet meer bij ons is, maar ook dankbaar voor het vele dat wij jarenlang door haar mochten ontvangen en voor de kracht die zij van God ontving om haar ziekte zo moedig te kunnen dragen.

Nunspeet: J.R.A. Baas

Haren (Gn): Frieda van der Minne-Baas
Friedus van der Minne
Lidie, Els, Jaap

Dalfsen: Ad Baas
Betsy Baas-Stegeman
Mark, Frank, Lisanne, Stefan

Harderwijk: Peter Baas
Wine Marjan Baas-de Ruiter
Reint, Erik

Leerbroek: Nel Baas

8072 BP Nunspeet, 16 juni 1991
Van Karnebeekstraat 62

Na een samenkomst van Woord en Gebed had de begrafenis op donderdag 20 juni j.l. plaats op de Algemene Begraafplaats, van Oordstraat te Nunspeet.